

VIHAPUHEESTA DIALOGIIN

Koulutusmateriaali vihapuhetta
käsitteleville oppitunneille

PLAN
INTERNATIONAL

Vihapuheesta dialogiin – koulutusmateriaali vihapuheen vastaisille oppitunneille

Julkaisija: Plan International Suomi

Kirjoitus ja toimitus: Salla Kuuluvainen

Taitto: Minna Latva, Luomanen & Suomalainen Oy

Editointi: Maija Tommila

Työryhmä: Salla Kuuluvainen, Matti Pihlajamaa, Teija Savolainen, Heidi Nissinen, Anna Juhola, Eeva Ervamaa.

ISBN 978-952-7151-01-3

Helsinki 2017

Koulutusmateriaali on toteutettu Koneen säätiön tuella.

SISÄLLYS

Johdanto	4
Mitä on vihapuhe?	4
Miten tunnistan vihapuheen?	5
Sananvapaus ja vihapuhe Suomen laissa	6
Vihapuheen ehkäisy koulussa	7
Miten vihapuhetta ehkäistään kasvatuksen keinoilla?	7
Vihapuheen vastustaminen omassa arjessa	9
Normikritiikki ja etuoikeudet	10
Harjoitukset	11
Oppitunnin rakentaminen	11
Alakouluun sopivia harjoituksia	13
Aiheeseen tutustuminen	13
Mieliäpiderinki 10–15 min	13
Viha tutuksi! 30–45 min	13
Empatiataidot	14
Tuolileikki 15–20 min	14
Ratkaisut	14
Hyvän keskustelun ainekset 30 min	14
Yläkouluun, lukioon ja toiselle asteelle sopivia harjoituksia	15
Aiheeseen tutustuminen	15
Mieliäpidelijana 10–15 min	15
Tunnista vihapuhe! 20 min	16
Pahiten sanottu 20 min	17
Vihapuhepuu 30 min	17
Sananvapaustesti 15–25 min	18
Empatiataidot	18
Empatiakartta 40–50 min	18
Etuoikeuskävely 30 min	20
Ratkaisut	22
Väittelystä dialogiin 30 min	22
Yhteinen viesti vihapuheen kohteelle 30–90 min	22
Vihapuheen vastainen sopimus 30 min	23
Eri rooleissa somessa 20 min	23
Vihapuheen vastustamisen timantti 20 min	24
Draamaharjoitus vihapuhetarinoista 60–90 min	24
Sarjakuvalla vastapuhetta 40 min	25
Esimerkkejä tuntisuunnitelmista	26
Tukimateriaalit	27
Linkit ja lähteet	30
Koulutusmateriaaleja	30
Ruotsinkielistä koulutusmateriaalia ja vihapuheeseen liittyvää tietoa	31
Tietoa vihapuheesta	31
Muita linkkejä ja lähteitä	33
Videoita	33
Tukipalveluja	33
Mitä vihapuhe on? Mitä tehdä, jos kohtaa vihapuhetta? – Tulostettavaksi tunnille	34

JOHDANTO

Vihapuhe on ilmiö, joka tällä hetkellä rajoittaa yhä enemmän moniäänistä, demokraattista keskustelua Suomessa. Se rajoittaa erityisesti naisten, tyttöjen ja vähemmistöjen oikeutta osallistua julkiseen keskusteluun. Vihapuhe on yksi niistä asioista, jotka YK:n ihmisoikeusneuvoston määräaikaistarkastelussa määriteltiin Suomen suurimmiksi ihmisoikeusongelmiksi.

Tämä Plan International Suomen luoma koulutusmateriaali on suunnattu kasvattajille, jotka työskentelevät nuorten parissa, etenkin koulu- ja maailmassa. Plan tekee kaikkialla maailmassa työtä heikoimmassa asemassa olevien lasten ja erityisesti tyttöjen oikeuksien parissa. Suomessa Planin ohjelmatyö kohdistuu suomalaisten lasten ja nuorten asenteisiin, joihin pyritään vaikuttamaan globaalikasvatuksen kautta. Planin työn tavoitteena on maailma, jossa ihmisoikeuksia kunnioitetaan kaikkialla.

Vihapuhe on Suomessa ajankohtainen ilmiö. Oikeusministeriön vuoden 2016 selvityksen mukaan vihapuhe vaikuttaa sen kohteiden turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen terveyteen ja viranomaisluottamukseen ja saa vihapuheen kohteena olevat välttelemään tietyillä paikoilla liikkumista. Vihapuhe kohdistuu Suomessa erityisen paljon naisiin ja maahanmuuttajiin, joten vihapuheen ehkäiseminen on toimenpide, joka olennaisesti parantaa näiden ryhmien asemaa ja ihmisoikeuksia Suomessa.

Tämän materiaalin harjoitukset on suunnattu yläkoululaisille, lukion ja toisen asteen opiskelijoille ja soveltuvien osin myös alakouluun. Harjoitukset hyödyntävät keskustelua ja toiminnallisuutta vihapuheilmiöön tutustumisessa. Harjoitusten tarkoituksena on tiedon lisääminen, ja lisäksi tarkoituksena on kasvattaa osallistujien empatiataitoja ja halua toimia vihapuhetta vastaan, ihmisoikeuksia ja toisten ihmisarvoa kunnioittaen. Harjoitusten avulla on mahdollista tutkia omia, mahdollisesti tiedostamattomiakin arvoja ja omaa maailmakuva.

MITÄ ON VIHAPUHE?

Vihapuhe on solvaavaa, loukkaavaa ja toisen ihmisarvoa halventavaa viestintää, joka kohdistuu johonkin henkilöön, useimmiten jonkin ryhmän edustajana. Vihapuhe rajoittaa kohteensa oikeutta tulla kuulluksi ja nähdäksi omana itsenään. Vihapuhe pyrkii antamaan stereotyyppisen ja alentavan kuvan kohteestaan ja uhkaa kohteensa ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia.

Vihapuhe voi ilmetä mediavälitteisesti tai kasvokkaisissa kohtaamisissa. Vihapuhe ei ole vain sanallista viestintää, vaan voi olla myös kuvallista tai muuta ilmaisua, esimerkiksi musiikkia. Usein vihapuhe kohdistuu ihmiseen jonkin ryhmän edustajana: etnisen taustan, sukupuoli-identiteetin, seksuaalisen suuntautumisen, uskonnon, äidinkielen, maailmankatsomuksen, vamman, ulkonäön tai muun ominaisuuden perusteella. Vihapuhe kohdistuu usein myös henkilöihin, jotka nähdään jonkin tietyn ryhmän julkisina puolestapuhujina tai auttajina. Vihapuhe voi eskaloitua väkivallaksi, mutta kaikki vihapuhe ei ole välttämättä edes sävyllään aggressiivista, vaan hyvinkin rauhallisesti argumentoitua.

Vihapuhe uhkaa demokratiaa ja sananvapautta, sillä sen seurauksena rakentava ja rauhallinen yhteiskunnallinen keskustelu vaikeutuu. Vihapuhe voidaan nähdä yrityksenä horjuttaa demokraattista, avoimuuteen perustuvaa yhteiskuntajärjestystä.

” Euroopan neuvoston ministerikomitean määritelmän mukaan:

”Vihapuhetta ovat kaikki sellaiset ilmaisu- ja viestintämuodot, jotka levittävät, lietsovat, edistävät tai oikeuttavat etnistä vihaa, ulkomaalaisvastaisuutta, antisemitismia tai muuta vihaa, joka pohjautuu suvaitsemattomuuteen.”

MITEN TUNNISTAN VIHAPUHEEN?

Vihapuhe

- Rakentaa kuvaa meistä ja heistä
- Antaa stereotyyppisen kuvan jostain ihmisryhmästä
- On pelottavaa, uhkaavaa ja pyrkii kohteen hiljentämiseen
- Voi olla väkivaltaista tai rauhallisesti argumentoitua
- Uhkaa kohteen ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia
- Vihapuhuja on usein anonyymi
- Vihapuhuja uhriutuu, vetoaa sananvapauden tai puolustautuu viestineensä ”läpällä”

Anna Haverisen tutkimuksessa vihapuhe näyttäytyi negatiivisena ja alistavana sisältönä, myös sen levittämisenä huumoriin vedoten, systemaattisena uhkailuna ja ahdisteluna sekä verkon ulkopuolella ulottuvana väkivaltana ja esimerkiksi henkilötietojen paljastamisena. Eriytisesti internetin vihapuhujat käyttävät anonyymeja profiileja, ja internetin välityksellä vihapuhe leviää lyhyessä ajassa laajalle. Netti myös mahdollistaa massahyökkäykset vihapuheen kohteen kimppuun. Vihaviestittelyn kohteeksi joutuva usein saa todella suuria määriä pelottavia, panettelevia ja uhkaavia viestejä.

Vihapuhe liittyy usein valtarakenteisiin yhteiskunnassa. Vihapuhujat pyrkivät usein hiljentämään vähemmistöjä ja niitä ryhmiä, joita arvostetaan vähemmän ja joilla on vähemmän yhteiskunnallista valtaa. Tämä on hyvä huomata silloin, kun törmää argumentointiin, jossa puhutaan ”vastarasismista,” ”käänteisestä rasismista” tai vastaavista termeistä. Rakenteellisesti heikommassa asemassa oleva ryhmä ei voi syrjiä rakenteellisesti vahvemmassa asemassa olevaa ryhmää; tällöin kyse ei ole syrjinnästä.

Vihapuhe kohdistuu useammin naisiin kuin miehiin, ja miehet voivat usein julkisuudessa esittää rauhassa mielipiteitä, joiden esittämisestä naiset joutuisivat välittömästi viharyöpyn kohteeksi. Vihapuhe yhdistetään usein julkisuudessa rasistisiin mielipiteisiin ja maahanmuuton

Esimerkkejä vihapuheesta ja sen vaikutuksista Oikeusministeriön vuoden 2016 vihapuheselvityksestä:

”..Mieleeni tulee myös tapaus, jälleen Helsingin julkisessa liikenteessä, jossa raitiovaunussa istuessani luokseni tuli jälleen kantismies, joka kertoi ’voivansa antaa minulle sellaista kyytiä sängyssä että käännyt heteroksi.”

”Raitiovaunussa suomalainen mies läpsäisi ilmeisesti somalialaistaisen naisen sylissä istuvaa lasta ja sylkäisi sen jälkeen naista kasvoille ja rupesi huutamaan rasistista ja erittäin vihaista solvausta naista ja lasta kohtaan. Menin tilanteeseen naisen avuksi, hänen ja lapsen ja tämän hyökkäävän miehen väliin fyysisesti, jolloin mies löi minua samalla nimitellen klassisilla haukkumanimillä.”

”Olen elämäni aikana joutunut kokemaan jos jonkinlaista nimitelyä, huuhtelua ja häirintää. Olen tummaihoisen, mutta samalla myös Suomessa syntynyt puoliksi kantasuomalainen henkilö. Minua on mm. nimitelty kadulla ja koulussa ’vitun neekeriksi’ ja kerrottu, että minun ’kuuluisi palata sinne mistä olen tullut’, jne. Tällä on ollut huono vaikutus mielenterveyteeni ja hyväksytyksi tulemisen tunteeseen, etenkin lapsuus- ja nuoruusaikoina.”

vastustamiseen. Onkin totta, että suuri osa vihapuheesta on rasistista – kuitenkin vihapuhe voi kohdistua kehen tahansa ja mistä tahansa maailmankatsomuksesta tai ryhmäjäsenyydestä johtuen. Vihapuhetta kohtaavat myös vammaiset ja seksuaalivähemmistöt, ja esimerkiksi jopa ruokavalioon liittyvistä asioista keskustelijat.

Vihapuhe ei ole sama asia kuin vihainen puhe. Viha on tunne, jota saa tuntea, kuten mitä tahansa muutakin tunnetta. Vihapuhe ei ole sama asia kuin riita, kritiikki tai konflikti. Kriittisiä äänenpainoja saa ja pitää esittää yhteiskunnassa. Vihapuheen ja yksilöiden välisen riitelyn ero

SANANVAPAAUS JA VIHAPUHE SUOMEN LAISSA

on, että vihapuheella alistetaan ja hiljennetään vihapuheen kohdetta. Vihapuhe on toiseuttavaa, eli sillä rakennetaan ja vahvistetaan tunnetta yhtäältä meistä ja toisaalta jostain ryhmästä toisina. Vihapuhe pyrkii tekemään joistain ihmisryhmistä jo perusoletukselta vääränlaisia ja väärin toimivia.

Miten vihapuhe vaikuttaa?

Suomessa, Isossa-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Saksassa toteutetun tutkimuksen mukaan joka toinen 15–30-vuotias nuori on altistunut vihaviesteille. Nettivihan kohteeksi on joutunut joka kymmenes nuori. Saman tutkimuksen mukaan vihapuheen kohteeksi joutuneet raportoivat heikommasta hyvinvoinnista kuin muut, he luottivat vähemmän toisiin ihmisiin, olivat vähemmän onnellisia, ja heillä oli heikompi itsetunto.

Yleisesti vihapuheen läsnäolo netissä ja medioissa on muuttanut yhteiskunnallisen keskustelun luonnetta kovempaan suuntaan. Vihapuhe on myös lyhyessä ajassa valtavirtaistunut. Muutama vuosi sitten vihapuhetta kohtasivat lähinnä omissa ryhmissään aktiiviset, vähän sosiaalisia suhteita omaavat verkkokäyttäjät. Nykyään vihapuhetta kohtaavat kaikenlaiset ihmiset, myös naiset ja korkeasti koulutetut. Monet vihapuheesta alkunsa saaneet ilmaukset, kuten ”suvakki”, ovat tulleet osaksi yleistä kielenkäyttöä.

Miten vihapuhe eroaa kiusaamisesta?

Kiusaaminen ja vihapuhe ovat läheisiä ilmiöitä, eikä niitä aina voi tai tarvitse erottaa toisistaan. Kiusaamiselle tyypillistä kuitenkin on, että se on ryhmäilmiö. Kiusaaminen liittyy ryhmän sisäiseen dynamiikkaan ja esimerkiksi ihmisten taipumukseen hakea korkeaa statusta ryhmän jäsenten silmissä. Kiusaaja saa vallan tunnetta kiusaamalla. Vihapuhe taas on anonyymia ja pikemminkin yhteiskunnan rakenteisiin liittyvää, eikä vihapuheen tuottaja ole usein mitenkään tuttu vihapuheen kohteen kanssa. Vihapuhe usein kohdistuu yksilöön ryhmän edustajana. Usein kuitenkin samanlaiset keinot voivat auttaa sekä kiusaamisen että vihapuheen vähentämisessä: empatiataitojen kehittäminen, toimiva yhteisön kulttuuri ja selkeiden pelisääntöjen sopiminen ja noudattaminen erilaisten netti- ja reaali maailman yhteisöissä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan sananvapaus tarkoittaa oikeutta vastaanottaa, pitää ja levittää tietoa ja mielipiteitä viranomaisten siihen puuttumatta, myös yli aluerajojen. Sananvapaus tarkoittaa useimmissa länsimaissa, että ennakkosensuuria ei ole. Vihapuheesta puhuttaessa monet argumentoivat ensimmäisenä, että vihapuheen rajoittaminen olisi sananvapautta vastaan. Sananvapaus ei kuitenkaan ole täysin rajoittamaton oikeus, vaan siihen sisältyy vastuuta. Sananvapaus ei tarkoita sitä, että kuka tahansa voi sanoa mitä tahansa millä tahansa foorumilla. Sananvapauden nimissä ei voi loukata muita ihmisoikeuksia, joita ovat esimerkiksi oikeus turvaan ja rauhaan, oikeus yksityiselämään ja oikeus uskontoon sekä omantunnonvapaus. Myös lasten oikeuksien sopimuksessa mainitaan lapsen oikeus mielipiteeseen, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia. Sananvapautta voi käyttää väärin, ja viime kädessä sillä voi olla rikosoikeudellisia seurauksia.

Suomen laissa ei suoraan mainita vihapuhetta, mutta vihapuhe voi olla rikos, ja siitä voidaan nostaa syyte useiden eri lakipykälien mukaan. Vihapuheen levittämisestä vastuussa on viestin lähettäjä, mutta myös viestin jakaja, esimerkiksi media tai verkkosivun ylläpito.

Mitä on disinformaatio?

Disinformaatio tarkoittaa valheellista tietoa, jota levitetään pahantahtoisessa tarkoituksessa. Disinformaatio liittyy läheisesti vihapuheeseen. Vihapuheen kohteesta voidaan esimerkiksi levittää väärää tietoa tai vahvasti liioiteltuja huhuja.

Mikä on trolli?

Trolliksi kutsutaan henkilöä, joka anonyymien profiilien suojissa lietsoo ristiriitaisia, levittää disinformaatiota ja vihaa nettiareenoilla. Trollien motivaatio voi liittyä haluun aiheuttaa kaaosta, koska he kokevat sen hauskana. Toisaalta jotkut tahot saattavat myös käyttää palkattuja trolleja yhteiskuntarauhan rikkomiseen.

Vihapuhe on varsin uusi ilmiö, joten sen määrittely ja asema laissa on keskustelun ja kehittämisen kohteena. Tarkka selvitys eri lakipykälästä, joiden perusteella voidaan nostaa syyte vihapuhetapauksissa, löytyy Mediakasvatusseuran [Disinformaatio, vihapuhe ja media-kasvatuksen keinot -selvityksen sivulta 54](#).

Vaikka vihapuhetta ei suoraan mainitakaan tällä hetkellä Suomen laissa, on vihapuheen levittäminen ja tuottaminen väärin, eikä vihapuhetta tule missään olosuhteissa hyväksyä.

Vihapuheesta voidaan nostaa syyte esimerkiksi seuraavien lakipykäläiden perusteella:

- kiihottaminen kansanryhmää vastaan
- vainoaminen
- syrjintä
- laiton uhkaus
- kunnianloukkaus ja
- uskonrauhan rikkominen.

VIHAPUHEEN EHKÄISY KOULUSSA

Uudet opetussuunnitelman perusteet, jotka tulivat voimaan 2016, antavat vahvan perustan vihapuheen vastustamiselle kouluissa. Vuorovaikutustaidot, monilukutaito, yhteiskunnallinen osallistuminen ja vaikuttaminen sekä ihmisoikeusperustainen ajattelu ovat taitoja ja asenteita, joita koulun tulee uuden opetussuunnitelman mukaan tarjota. Erityisesti mielenterveys- ja tunnetaitojen opetusta syvennetään ala- ja yläkoulussa uudessa opetussuunnitelmassa. Opetushallituksen Rakentavaa vuorovaikutusta -oppaassa (2017) linjataan, että koulun tulisi olla turvallinen paikka, jossa kouluyhteisön jäsenillä on mahdollisuus keskustella kiistanalaisistakin aiheista, esittää mielipiteitä ja kritiikkiä. Koulussa ei tule sallia kiusaamista eikä vihapuhetta. Kouluympäristö on merkittävä paikka asennemuutokselle ja kasvatukselle, joka tukee keskustelu- ja argumentointitaitoja, monilukutaitoa ja ihmisoikeuksia kunnioittavan yhteiskunnan rakentamista.

Vihapuhe sopii hyvin ilmiöpohjaiseen oppimiseen tutkittavaksi ilmiöksi. Vihapuheilmiön kautta voidaan tutkia esimerkiksi yhteiskuntaa, yhteiskunnan valtarakenteita ja yhteiskunnallista vaikuttamista, opetella tunne- ja vuorovaikutustaitoja, oppia mediamaailmasta ja ihmisoikeuksista. Vihapuhe sopii teemana esimerkiksi yhteiskuntaopin, historian, filosofian, äidinkielen, uskonnon tai elämänkatsomustiedon tunnille. Myös esimerkiksi ilmaisutaidon tai terveystiedon tunneille voi liittää vihapuheteemaan sopivia harjoituksia.

MITEN VIHAPUHETTA EHKÄISTÄÄN KASVATUKSEN KEINOILLA?

Empatiakyky ja maailmankuvatietoisuus

Empatiakyvyn kehittäminen on olennainen osa syrjinnänvastaista pedagogiikkaa. Empatia tarkoittaa kykyä asettua toisen ihmisen asemaan ja ymmärtää hänen tunteitaan ja tarpeitaan. Kaikilla ihmisillä on synnynnäisesti kyky empatiaan, mutta empatiakyky ei kuitenkaan ole kaikilla ihmisyksilöillä yhtä kehittynyt. Vihapuheen suhteen kaikilla, myös vihapuhujilla, on siis kyky lopettaa vihapuhe, ja edistää väkivallatonta vuorovaikutusta.

Empatiakykyyn kuuluvat kyky nähdä maailmaa toisen ihmisen näkökulmasta, kyky tunnistaa omia ja toisen tunteita ja nimetä niitä sekä kyky olla tuomitsematta suoralta kädeltä toisen ihmisen ajatusmaailmaa. Empatia on eri asia kuin sympatia. Sympatia tarkoittaa tunnereaktiota toisen kärsimykseen, ja se on enemmän sukua säälille. Empaattinen ihminen ei välttämättä ole samaa mieltä tai koe samaa tunnetta toisen kanssa, vaikka ymmärtääkin hänen näkökulmansa. Kuuntelu- ja dialogitaitojen harjoittaminen tukevat myös empatiakyvyn kehittämistä.

Voidaan puhua myös maailmankuvatietoisuudesta, eli kyvystä ymmärtää, että eri ihmisten maailmankuvat ja niihin liittyvät perusolettamukset voivat olla todella erilaisia. Maailmankuvat ovat isolta osaltaan tiedostamattomia, ja niiden tuottamat ajatukset tuntuvat itsestään selviltä. Maailmankuva ja siihen liittyvät perustavanlaatuiset oletukset ohjaavat ihmisen toimintaa vahvasti. Jotta voisi tiedostaa toisten ihmisten maailmankuvia, on tultava ensin tietoisiksi omasta maailmankuvastaan. Empatiaa ja toisenlaisten maailmankuvien ymmärtämystä voi parantaa erilaisilla harjoituksilla. Tieteellistä näyttöä löytyy erityisesti sellaisille metodeille, jotka luovat positiivisia, henkilökohtaisia suhteita toisen ryhmän jäseniin, kuitenkin niin, että tunne omasta ensisijaisesta identiteetistä ja ryhmäjäsennydestä säilyy.

Toimivalta keinolta vastata vihapuheeseen ja disinformaation tuntuksi tarjota oikeaa faktatietoa ja oikaista vääriä väitteitä. Aina tämä ei kuitenkaan toimi, koska ihminen ei kykene vastaanottamaan faktoja, jotka ovat täysin hänen maailmankuvaansa vastaan. Ajatukset ja ideat, jotka eivät sovi omaan maailmankuvaan, uhkaavat henkilön koko maailmankuvaa ja identiteettiä, eikä niitä siksi voi hyväksyä. Tämän takia faktatieto, joka ei sovi omaan maailmankuvaan, saattaa yllättävästi vain vahvistaa väärää tietoa sisältävää maailmankuvaa. Pedagogisesti onkin tärkeää harjoittaa empatiakykyä faktatiedon tarjoamisen lisäksi. Usein empatiakykyä lisäävä, elämyksellinen sekä oikeaa tietoa tarjoava pedagoginen lähestymistapa yhdistettynä on toimivin ratkaisu. Vihapuhetta ehkäisee, jos ihminen kykenee omassa maailmankuvassaan luopumaan mustavalkoisesta ja stereotyyppisestä ajattelusta ja rauhallisesti pohtimaan vastakkaisiakin näkökulmia.

Dialogisuus ja utelias asenne asennemuutoksen apuna

Asennemuutoksen aikaansaamiseksi on tärkeää saada kaikenlaiset ihmiset kyseenalaistamaan ja keskustelemaan omista maailmankuvistaan sekä ilmaisemaan monenlaisia asenteita keskustelussa. Jyrkkä tietynlaisten mielipiteiden tuomitseminen ei auta luopumaan tai kyseenalaistamaan mielipidettä, sen sijaan kannattaa luoda dialogista, uteliasta ja luottamukseen perustuvaa ilmapiiriä, jossa voidaan yhdessä kyseenalaistaa ja miettiä erilaisten mielipiteiden ja uskomusten eettisyyttä ja hyödyllisyyttä. Rasistisen käytöksen ja vihapuheen taustalla voi olla kokemus syrjäytymisestä, ulkopuolisuudesta ja merkityksettömyydestä, eikä näitä kokemuksia tulisi vahvistaa kasvatuksen keinoin, vaan päinvastoin lisätä vuorovaikutusta ja avointa yhteisöllisyyttä.

Vihapuhe ja syrjintä perustuvat usein stereotyyppisiin käsityksiin erilaisista ihmisryhmistä. On olemassa paljon erilaisia harjoituksia, jotka pyrkivät purkamaan stereotyyppioita ja siten muuttamaan asenteita. Tällaisten harjoitusten vaarana kuitenkin on usein, että ne itse asiassa lopulta vahvistavat stereotyyppioita, joita ne pyrkivät rikkomaan.

Lohdullista on, että nykytiedon mukaan käyttäytymisen muuttaminen on helpompaa kuin asenteiden. Vaikka vihapuheen vastaisella pedagogiikalla ei saataisikaan aikaan kestäviä asennemuutoksia, mutta jos sillä saadaan aikaiseksi muutosta käyttäytymiseen, ollaan jo oikealla tiellä. Nykytiedon mukaan asenteet saattavat muuttua, jos käyttäytyminen saadaan ensin muuttumaan. Vihapuheen vastustamisessa ollaan jo pitkällä, jos päästään tilanteeseen, jossa ihminen voi rauhallisesti puntaroida erilaisia näkemyksiä ja olla reagoimatta vihalla tai vihapuheella erilaisiin ärsykkeisiin internetissä tai reaali maailmassa, olivat hänen asenteensa lopulta minkälaisia tahansa. Hyvä vihapuhetta vastustava pedagogiikka nostaa esiin vuorovaikutustaitoja, keskustelutaitoja, moniluku- ja mediataitoja ja luo yhteisöllisyyttä, luottamusta ja yhteisiä pelisääntöjä. Koulu tarjoaa paikan, jossa voidaan kasvatuksella haastaa vihapuhetta tuottavia yhteiskunnan valtarakenteita, ja rohkaista toimimaan ihmisoikeuksia kunnioittavan maailman puolesta.

VIHAPUHEEN VASTUSTAMINEN OMASSA ARJESSA

Miten tavallinen ihminen, nuori tai aikuinen, voi vastustaa vihapuhetta omassa arjessaan? Luonnollisesti ensimmäinen asia on olla levittämättä tai tuottamatta vihapuhetta. Toisaalta vihapuheen kohdetta kannattaa aina tukea ja vihapuheen kohteeksi joutuvalla henkilöllä osoittaa solidaarisuutta. On tärkeää, että syrjintää tai rasismia ei vain hiljaisesti hyväksytä, vaan että vihapuheen kohteet näkevät, että heillä on tukijoita.

On tärkeää, että vihapuhetta kohdatessaan toimii niin, että itsellä on turvallinen olo. Suora vastaus vihapuhujalle voi olla pelottavaa ja tehdä puolustajasta myös vihapuheen kohteen, eikä se siksi aina ole suositeltavaa. Jos vastaa suoraan vihapuheeseen, ei pidä toimia yksin, vaan pyytää apua toisilta. Esimerkiksi #OlenTäällä-Facebook-ryhmään voi ilmiantaa netin vihapuhetta ja saada tukea vihapuheen vastakommentointiin ja faktanoikaisuun toisilta. On

myös tärkeää, että vihapuhetta torjuessa säilyttää itse hyvät keskustelutavat, ei kommentoi tai arvostele vihapuhujaa ihmisenä, vaan hänen käytöstään ja ilmaisemiaan ajatuksia.

Aktiivisempia tapoja toimia vihapuhetta vastaan on pyrkiä tuottamaan vastapuhetta, eli aktiivisesti tuottaa esimerkiksi nettiin sisältöjä, jotka tuovat esiin ihmisoikeusperustaista ja yhdenvertaista arvomaailmaa. Nettiyhteisöjen yhteisönormeihin kannattaa pyrkiä vaikuttamaan, varsinkin jos on itse nettiyhteisön ylläpitäjä. Omissa yhteisöissään kannattaa nostaa esiin, että vihapuhetta ei pidä hyväksyä, ja omalta osaltaan edistää toimivaa ja dialogista keskustelukulttuuria. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoilla vihapuhetta voi vastustaa esimerkiksi vetoamalla kansanedustajiin lainsäädännön muuttamiseksi tai osallistamalla vihapuheen vastaisiin kampanjoihin.

MITÄ TEHDÄ?

Jos joutuu itse vihapuheen kohteeksi:

- Pysy rauhallisena.
- Pyydä apua muilta.
- Kuvaa tai videoi tilanne tai ota kuvakaappaukset netin vihapuheesta ennen sen poistamista.
- Kerro tilanteesta vastaavalle henkilölle tai taholle.
- Tee rikosilmoitus.
- Netin vihapuheen voi ilmiantaa poliisin nettivinkkipalveluun ja nettipalvelun ylläpitäjälle.
- Blokkaa netin vihapuhujat.
- Suojaa yksityisyyttäsi: älä paljasta esim. asuinpaikkaasi sosiaalisessa mediassa.
- Pyri oikaisemaan väärät faktat.
- Tägää nettipoliisi mukaan julkiseen keskusteluun.
- Julkaise vihaviestit.
- Perustelee näkemyksesi rauhallisesti ja puolusta itseäsi, jos koet sen toimivaksi.

Jos kohtaa vihapuhetta:

- Osoita vihapuheen kohteelle tukea esimerkiksi sanallisesti, elein tai ilmein, vaikka pyytämällä viereesi istumaan bussissa. Netissä tukea voi osoittaa kommentein ja tykkäyksin.
- Pyydä vihapuhujaa lopettamaan, jos se tuntuu turvalliselta.
- Varmista, että vihapuheen kohde pääsee jatkamaan matkaansa turvallisesti.
- Ilmoita tilanteesta jollekin vastaavalle henkilölle tai taholle (ajoneuvon kuljettajalle, opettajalle, ravintolan omistajalle, tapahtuman järjestäjälle jne.).
- Jos kyse on netin vihapuheesta, ilmianna vihapuhe poliisin nettivinkkipalvelun kautta ja nettipalvelun ylläpitäjälle.
- Auta väärin faktojen oikaisussa.
- Älä aseta itseäsi vaaraan.

NORMIKRITIIKKI JA ETUOIKEUDET

Pedagogin, joka opettaa vihapuheen tai syrjinnän vastaista ajattelua, on hyvä opiskella normikriittisen ajattelun perusteet. Kun puhutaan syrjintään liittyvistä teemoista, on tärkeää, ettei vahingossa tai tiedostamatta syyllistetä syrjinnän, rasismien tai vihapuheen kohteeksi joutuvia ryhmiä. Tämä onnistuu, kun tiedostaa, mitä etuoikeudet ja rakenteellinen syrjintä tarkoittavat.

Normit tarkoittavat yhteiskunnassa normaalisti koettuja asioita. Usein erilaiset syrjintään, tasa-arvoon ja esimerkiksi monikulttuurisuuden liittyvät aloitteet ottavat ohjenuoraksi suvaitsevaisuuden, joka kohdistuu poikkeavina pidettyihin ihmisiin ja asioihin. Tällöin ei kyseenalaisteta sitä, miksi joitain asioita pidetään normaaleina ja toisia epänormaaleina. Suvaitsevaisuus tuntuu sen kohteesta alentuvalta, on toiseuttavaa eikä pyri aitoon yhdenvertaisuuteen poistamalla yhteiskunnan valtarakenteita. Normikriittisyydessä katse käännetään pois siitä, mikä koetaan poikkeavana, ja sen sijaan tutkitaan kriittisesti, miksi tietyt asiat nähdään kulttuurissamme normaaleina ja parempina kuin toiset.

Normikriittisyys purkaa piilotettuja valtarakenteita tuomalla ne päivänvaloon, ja auttaa näiden rakenteiden haastamisessa ja muuttamisessa oikeudenmukaisemmiksi, mahdollistaen aidon yhdenvertaisuuden. Meidän yhteiskunnassamme yleisiä normeja ovat esimerkiksi valkoihoisuus, heteroseksuaalisuus ja vammattomuus. Ne ihmiset, jotka eivät sopeudu näihin normeihin, koetaan poikkeavina ja he joutuvat sopeutumaan näiden normien ehdoilla toimivaan yhteiskuntaan.

Normikriittisyydessä ajatellaan myös, että normiin sopeutuvat ihmiset ovat **etuoikeutettuja** normiin sopeutumattomiin nähden, sen sijaan että ajateltaisiin, että ei-normatiivisissa ihmisissä on jotain vikaa tai heiltä puuttuu jotain. Hyvä syrjinnän ja vihapuheen vastainen pedagogiikka pohjaa normikriittiseen katsantokantaan ja aitoon pyrkimykseen olla yhdenvertaisia, ei vihapuheen kohteiden säälimiseen tai suvaitsemiseen.

TEFLONTESTI

Testaa kuinka etuoikeutettu olet!

Ihmiset kokevat syrjintää useimmiten seuraavien ominaisuuksien takia: Ikä, etninen tausta, kansalaisuus, äidinkieli, uskonto, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen ja vamma tai terveydentila. Mieti myös muita mahdollisia ominaisuuksia. Kuinka usein joudut epämiellyttävään tilanteeseen tai joudut epämiellyttävän erityiskohtelun kohteeksi näiden ominaisuuksien takia?

Usein = 3 pistettä, joskus = 2 pistettä, harvoin = 1 pistettä, ei koskaan = 0 pistettä.

Mitä matalammat pisteet saat teflontestissä, sitä etuoikeutetumpi olet. Pohdi, miten tämä vaikuttaa sinuun, kun ohjaat vihapuheaiheisia harjoituksia.

HARJOITUKSET

Tässä osiossa esitellään vihapuheen käsittelyyn eri kouluasteilla sopivia harjoituksia. Harjoitukset ovat toiminnallisia ja keskusteluun perustuvia. Suurin osa harjoituksista on suunnattu yläkouluun ja toiselle asteelle. Harjoituksia on kolmenlaisia:

- vihapuheeseen aiheena tutustuttavia harjoituksia
- empatiakykyä ja toisenlaisten maailmankuvien ymmärtämistä lisääviä harjoituksia
- harjoituksia, jotka käsittelevät ratkaisujen löytämistä vihapuheeseen ja vihapuheen torjumista omassa elämässä ja kouluyhteisössä.

Lisäksi viimeiseltä sivulta löytyy tietopaketti vihapuheesta, jonka voi tulostaa tai kopioida oppilaille.

OPPITUNNIN RAKENTAMINEN

Vihapuheteemaisista harjoituksista suositellaan koostamaan kokonaisuus, johon kuuluu ainakin yksi harjoitus/osio liittyen kolmeen tehtäväkategoriaan: aiheeseen tutustuminen, empatiakyvyn kasvattaminen ja ratkaisumallien luominen. Tämä perustuu löyhästi MIT- yliopistossa kehitettyyn U-oppimismalliin, jossa aluksi tutustutaan johonkin ilmiöön, sitten empatian ja ymmärryksen keinoilla pyritään päästämään irti omista mahdollisista ennakkokäsityksistä aiheen suhteen ja lopussa rakentamaan konkreettisia ratkaisuja asiaan. Kokonaisuuteen suositellaan käytettäväksi ainakin kaksi opetustuntia.

Monet harjoitteista perustuvat kokemukselliseen oppimiseen, jossa oppimisen kannalta tärkeä vaihe on reflektointi harjoituksen jälkeen esimerkiksi koko ryhmän yhteisen keskustelun avulla. Tätä varten harjoituksissa ehdotetaan reflektointikysymyksiä. On hyvä pitää mielessä, että koko oppimistilanne on myös mahdollisuus dialogi- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun.

On suositeltavaa varata tarpeeksi aikaa yhteisille keskusteluille ja harjoitusten purkamiseen, koska vihapuhe on teemana suhteellisen raskas ja käsittelee erittäin negatiivista asiaa. Oppitunnin alkuun kannattaa mahdollisuuksien

Vihapuheaiheisen oppitunnin tarkoituksena on kehittää seuraavia tietoja, taitoja ja asenteita:

Tiedot: Vihapuhe ilmiönä, sananvapaus ja ihmisoikeudet, vihapuheen vaikutukset yhteiskunnassa ja yksilöissä, yhdenvertaisuuden merkitys. Konkreettiset keinot vihapuheen vastustamiseen omassa elämässä.

Taidot: Empatiakyky, dialogi- ja vuorovaikutustaidot, maailmankuvatietyö, kyky olla ajattelematta stereotyyppisesti, taidot toimia vihapuhetta vastaan.

Asenteet: normikriittisyys, vihapuheen vastaisuus, ihmisoikeusmyönteisyys, rohkeus tarttua vihapuheeseen ja syrjintään.

mukaan lisätä osio, jossa luodaan turvallista ilmapiiriä. Oppitunnin lopussa on tärkeää luoda positiivista mieltä ja tulevaisuudenuskoa ratkaisukeskeisillä harjoituksilla ja keskustelulla.

Mahdollisia haasteita

Vihapuhe voi olla arka aihe ja aiheuttaa monenlaisia tunteita ja reaktioita ryhmässä. Varaa tarpeeksi aikaa keskusteluille ja pohdinnalle. Jos luokassa on kiusaamista tai syrjintää, vihapuhe voi olla ilmiönä hyvinkin henkilökohtainen joillekin osallistujille, ja kiusaajat saattavat olla samassa luokassa. Jotkut osallistujat ovat itse saattaneet joutua vihapuheen kohteeksi tai heidän lähipiirissään on vihapuheen kohteeksi joutuneita.

Suoraa rasismia tai vihapuhetta tunnilla kohdatessa tilannetta voi pyrkiä ratkomaan kysymyksillä ja dialogisella asenteella. Tärkeää on, että tilanteen ohjaajana ei itse suutu tai ala arvostella kommenttien esittäjää. Kommentoijalta voi esimerkiksi kysyä, miltä hänestä tuntuisi, jos joku sanoisi hänestä itsestään näin, tai mitä jos kaikki toimisivat näin, olisiko tämä oikeasti hyvä asia ja mihin se johtaisi? Ei myöskään ole merkki epäonnistumisesta, jos oppilaat esittävät raflaaviakin mielipiteitä – tällöin ainakin on

onnistuttu luomaan ilmapiiri, jossa monenlaisia mielipiteitä uskalletaan esittää. On myös hyvä muistaa, että suomalaisen peruskoulun opetus-suunnitelma rakentuu vahvasti yhdenvertaiselle ja ihmisoikeusperustaiselle arvomaailmalle, ja tämän voi myös suoraan tuoda esiin. Koulussa ei saa syrjiä tai kiusata.

Toinen mahdollinen ongelma on, että oppilaille vihapuhe on käsitteenä vieras, eikä siitä oikein keksitä sanottavaa. Näin voi tapahtua helposti erityisesti yläkouluikäisissä ryhmissä, joissa saattaa olla erilaisissa kehitysvaiheissa olevia oppilaita. On hyvä käyttää työpajan alussa aikaa vihapuheteemasta kertomiseen esimerkkien kautta. Usein nuoret kuitenkin tunnistavat ilmiön esimerkkien valossa. Toiminnalliset harjoitteet ja pienryhmissä keskustelu auttavat hiljaisempiäkin osallistumaan.

Turvallisen ilmapiirin luominen

Turvallista ilmapiiriä voi luoda oppitunnin aluksi esimerkiksi laatimalla yhteiset pelisäännöt vihapuheaiheiselle oppitunnille. Kysy ryhmältä, mitkä pelisäännöt heidän mielestään tuottavat hyvän ilmapiirin, kun käsitellään vihapuhetta. Kirjoittakaa pelisäännöt ylös näkyviin tunnin ajaksi. Hyviä pelisääntöjä ovat esimerkiksi: ei arvostella tai tuomita, vaikka olisikin eri mieltä,

ei mitätöidä toisen kokemusta, ei keskeytetä kun toinen puhuu ja kerrotaan rohkeasti myös eriävät tai kriittiset mielipiteet.

Turvallista ilmapiiriä voi keskustelutilanteissa luoda käyttämällä puhe-esinettä, joka voi kiertää niin että kaikki saavat puhua vuorollaan. Kun puhe-esine on jonkun osallistujan kädessä, vain tällä henkilöllä on puheoikeus, ja muut keskittyvät kuuntelemaan (koskee myös ohjaajaa).

Voit myös piirtää paperille käden, sydämen ja silmän symbolit, jotka muistuttavat työpajan säännöistä.

AVOIN MIELI

Ei tuomita, vaikka oltaisiin eri mieltä toisen kanssa.

AVOIN SYDÄN

Ei olla toivottomia, vaikka tuntuisi siltä, että maailmassa on paljon ongelmia.

AITO MINÄ

Ei vedetä roolia, vaikka roolin taakse onkin helppo piiloutua.

VIHAPUHETTA KÄSITTELEVÄLLÄ OPPITUNNILLA

EI PIDÄ:

- pakottaa ketään osallistumaan keskusteluun
- vaatia henkilökohtaisten, vihapuheeseen liittyvien kokemusten jakamista
- nostaa esiin ryhmässä olevia vähemmistönuoria.

ON HYVÄ:

- keskustella pienryhmissä koko ryhmän keskustelun sijaan
- varautua ja muuttaa suunnitelmia, jos harjoitukset eivät sovi ryhmälle
- kuunnella osallistujien ehdotuksia työpajan kulun suhteen
- oikaista virheelliset tiedot
- etsiä oikeaa tietoa yhdessä osallistujan kanssa
- luoda oppitunnin alussa turvallinen ilmapiiri.

ALAKOULUUN SOPIVIA HARJOITUKSIA

Nuoretkin lapset käyttävät eri medioita lisääntyvässä määrin, joten heidän kanssaan olisi tärkeää opetella käyttämään medioita vastuullisesti ja toisia kunnioittaen. Lapset saattavat joutua alttiiksi vihapuheelle mediassa ja itsekin osallistua vihapuheen tuottamiseen, esimerkiksi tuottamalla vihapuhekommenteja vloggareille. Kuitenkin varsinkin nuoremmille alakoululaisille vihapuheen käsite saattaa olla tuntematon,

eikä käsitteen määrittely välttämättä ole vielä olennaista tälle ikäryhmälle. Pientenkin lasten kanssa voi käsitellä sitä, miten keskustellaan tai selvitetään konflikteja rakentavasti, miten käsitellään vihan tunnetta, miten omia mielipiteitä ilmaistaan sananvapauden suomalla oikeutuksella, ja miten sanallinen kiusaaminen ja syrjintä ovat väärin.

AIHEESEEN TUTUSTUMINEN

MIELIPIDERINKI

 TARKOITUS: Tutustua sananvapauteen toiminnallisesti.

 VALMISTELU: -

 AIKA: 10–15 min

1 Tutustumisleikki. Jokainen kertoo vuorollaan nimensä ja jonkin asian mistä pitää (suklaa, talvi, jalkapallo tms.). Muut ryhmäläiset, jotka pitävät samasta asiasta, menevät kyykkyyntä/viittaavat tms.

2 Leikin loppuun voidaan puhua siitä, että jokaisella on oikeus mielipiteeseen ja sen ilmaisemiseen, ja keskustella siitä, mitä tarkoittaa sananvapaus.

VIHA TUTUKSI!

 TARKOITUS: Saada kosketusta vihan tunteen käsittelemiseen rakentavasti.

 VALMISTELU: Paperia ja värikyniä osallistujille, fläppitaulu tai vastaava.

 AIKA: 30–45 min

1 Pyydä ryhmäläisiä muistelemaan jotain tilannetta, jossa he olivat oikein vihaisia. Pyydä muutamia ryhmäläisiä kertomaan, mistä tilanteesta oli kysymys.

2 Jaa jokaiselle osallistujalle paperi, johon piirretään ääriviivoin ihmishahmo. Pyydä ryhmäläisiä piirtämään värikynällä ihmishahmoon, missä kohtaa heidän ruumistaan viha tuntuu ja minkä värinen tunne se on.

3 Laittakaa sitten kaikki hahmot näkyvään paikkaan. Miettikää sen jälkeen yhdessä tai pienryhmissä, minkälaisia keinoja voi käyttää, kun tuntee olonsa oikein vihaiseksi, jotta tunne purkautuisi niin, että siitä ei olisi toisille ihmisille haittaa. Tehkää lista erilaisista keinoista esimerkiksi fläppipaperille.

Vinkki: Hyviä harjoituksia tunteiden tunnistamiseen ja käsittelyyn alakouluikäisille löytyy

 V*ttu sä oot lehmä! Tuntuuko tutulta? Taitavaa ja turvallista tunneosaamista perusopetukseen -materiaalista.

EMPATIATAIDOT

TUOLILEIKKI

- **TARKOITUS:** Pohtia leikin avulla, miltä tuntuu kun ei voi osallistua samalla tavalla kuin muut. Se auttaa hahmottamaan yhteiskunnallisia normeja ja toimintatapoja, jotka estävät joidenkin ihmisten osallistumisen.
- **VALMISTELU:** Musiikin valinta, tilan järjestäminen (voi tehdä yhdessä ryhmän kanssa).
- **TILA JA TARVIKKEET:** Tuoleja, kaiuttimet ja musiikkia.
- **AIKA:** 15–20 min

Tämä leikki on versio musikaaliset tuolit -leikistä, jossa tuolit vähitellen vähenevät ja voittaja on se, joka pääsee viimeiselle tuolille istumaan.

1 Järjestä ryhmän kanssa joukko tuoleja ympyrään. Tuolien määrä on yksi vähemmän kuin osallistujien määrä. Laita yksi ylimääräinen tuoli tai muu kierrettävä este parin metrin päähän tuoliryhmästä.

2 Jaa osallistujat kolmeen joukkueeseen, esimerkiksi ottamalla luku. Anna joukkueille ohjeet: ykköset ja kakkoset kiertävät tuolirykelmää normaalisti, mutta kolmosjoukkueen jäsenet joutuvat kiertämään jokaisella kierroksella myös parin metrin päähän sijoitetun ylimääräisen esteen.

3 Leikkikää sitten tuolileikkiä: musiikin soinnossa osallistujat kiertävät tuoleja, musiikin loppuessa jokainen yrittää saada istumapaikan. Jokaisella kierroksella vähennetään yksi tuoli.

4 Leikin loputtua keskustelkaa siitä, miltä tuntui kuulua eri joukkueisiin.

- **Minkä joukkueiden edustajia oli viimeisillä kierroksilla mukana?**
- **Minkä joukkueen edustaja voitti?**
- **Miltä tuntui kuulua joukkueeseen, joka joutui kiertämään ylimääräisen esteen?**

Keskustelkaa myös siitä, minkälaiset asiat voivat rajoittaa jonkun ihmisen osallistumista erilaisiin asioihin yhteiskunnassa: esimerkiksi työntekoon, harrastuksiin tai koulunkäyntiin.

Miettikää myös muita kuin fyysisiä esteitä (esimerkiksi ikä, ihonväri tai etnisyys, kielitaito, koulutus). Jos vihapuhetta on opeteltu tunnistamaan ryhmän kanssa, voi harjoituksen kytkeä vihapuheeseen kertomalla, että usein ne ihmiset, joilla on jo vaikeuksia osallistua moniin asioihin yhteiskunnassa, joutuvat myös vihapuheen kohteeksi.

RATKAISUT

HYVÄN KESKUSTELUN AINEKSET

- **TARKOITUS:** Reflektoida sitä, minkälaista on hyvä vuorovaikutus ja keskustelu.
- **VALMISTELU:** Puhekuplien leikkaaminen, iso paperi ja kyniä kaikille osallistujille.
- **AIKA:** 30 min

1 Keskustelkaa yhdessä ryhmän kanssa siitä, minkälainen vuorovaikutustilanne tai keskustelu on heidän mielestään hyvä. Voitte muistella jotain kertaa, jolloin ryhmäläisillä on ollut hyvä keskustelu toisen ihmisen kanssa.

2 Laita esille iso paperi ja kyniä, ja jaa kaikille puhekuplian muotoinen paperi. Puhekuplaan jokainen kirjoittaa yhden omasta mielestään tärkeän asian hyvässä keskustelussa. Isolle paperille piirretään yhdessä keskustelijoita, joiden pään kohdalle liimataan puhekupla, jossa on jokin hyvän keskustelun ainesosa. Lopullisen teoksen voi jättää näkyville luokkaan.

YLÄKOULUUN, LUKIOON JA TOISELLE ASTEELLE SOPIVIA HARJOITUKSIA

AIHEESEEN TUTUSTUMINEN

MIELIPIDEJANA

- **TARKOITUS:** Kouluttajalle mahdollisuus tutustua, millainen tietämys ryhmällä on aiheesta; ryhmälle mahdollisuus saada kosketus vihapuheteemaan.
- **VALMISTELU:** Väitteiden ja kysymysten valmistelu.
- **AIKA:** 10–15 min

1 Kerro osallistujille, että tilan poikki kulkee kuvitteellinen jana. Kerro, että tulet lukemaan heille vihapuheeseen liittyviä väitteitä ja kysymyksiä yksi kerrallaan.

2 Pyydä osallistujia asettumaan janalle sen mukaan, mitä mieltä he ovat väittämistä ja kysymyksistä: janan yhdessä päässä he ovat samaa, toisessa eri mieltä. Keskelle voi jäädä, jollei osaa tai halua sanoa, mitä mieltä on. Kukin valitsee janalta sellaisen kohdan, joka parhaiten kuvaa omaa kantaa asiaan.

Muistuta osallistujille, ettei oikeita tai vääriä vastauksia ole. Kyse on henkilökohtaisesta kokemuksesta ja mielipiteestä.

Esimerkiväittämiä:

- Tiedän, mitä vihapuhe on.
- Osaan kertoa esimerkin vihapuheesta.
- Vihapuhe on tällä hetkellä iso ongelma Suomessa.
- Tiedän, mitä sanavapaus tarkoittaa.
- Osaan mainita jonkin ihmisoikeuden.
- Olen todistanut vihapuhetta julkisella paikalla.
- Olen todistanut vihapuhetta netissä.
- Olen ilmiantanut törkeitä kommentteja nettisivuston ylläpidolle.
- Olen puuttunut vihapuhetilanteeseen julkisella paikalla.
- Vihapuheeseen pitäisi puuttua tiukemmin.
- Vihapuhe rajoittaa sananvapautta.
- Koulussamme esiintyy vihapuhetta.

Voit pyytää väittämien kohdalla kommentteja eri kohdista janaa, joko ääripäistä tai keskeltä.

Vinkki: Joillekin ryhmille koko termi vihapuhe voi olla täysin tuntematon, jolloin harjoitus voi olla vaikea. Silloin tuntia ei kannata aloittaa tällä harjoituksella, vaan tutustua ensin teemaan ja tehdä harjoitus vasta sen jälkeen.

TUNNISTA VIHAPUHE!

 TARKOITUS: Tutustua vihapuheeseen ja opetella tunnistamaan vihapuhetta.

 VALMISTELU: Järjestä mahdollisuus katsoa video (halutessasi), järjestä mahdollisuus katsoa vihapuhetilanteita esim. älytaululta.

 AIKA: 20 min

1 Aloita kysymällä, mitä vihapuheesta tulee osallistujien mieleen. Voit pyytää vastauksiksi yhtä tai kahta sanaa. Kerro, että kysymyksen ei ole oikeita vastauksia. Vastausten jälkeen tiivistä keskustelu ja kerro lyhyesti vihapuheesta. Voit myös katsoa

- ▶ **Ei vihapuheelle -liikkeen videon**
- ▶ **Poliisin vihapuhevideon**
- ▶ **Ihmisoikeusliiton vihapuhevideon** tai
- ▶ **Kioskin videon**, jossa ihmiset lukevat Miss Helsingin saamia vihapuhekommentteja.

2 Jaa osallistujat kolmen hengen ryhmiin. Lue alla olevia keksittyjä esimerkkejä vihapuhetilanteista. Jokaisen tarinan jälkeen pyydä ryhmiä miettimään, ovatko seuraavat esimerkit vihapuhetta vai eivät, ja mistä he tunnistivat esimerkin vihapuheeksi. Ryhmissä ei tarvitse olla yksimielisyyttä aiheesta, tärkeintä on keskustelu ja pohdinta siitä, miksi jokin tilanne on vihapuhetta. Kirjaa ylös vihapuheen tunnusmerkkejä: se on solvaavaa, törkeää, henkilökohtaista, kohdistuu usein ihmiseen jonkin ryhmän edustajana, tekijät ovat usein anonyymejä, se aiheuttaa kohhteessaan pelkoa, se ei ole vain puhetta vaan myös tekoja jne.

- Liisa ja Maikki kävelevät kaupungilla käsikkäin. Kadulla ajava auto hidastaa, ja auton ikkunasta huudellaan tytöille, että tässä kaupungissa ei lesboja tarvita.
- Muhammed ja Eero ovat kavereita. Eräänä päivänä heille tulee riitaa maksamattomasta velasta. Eero lähettää vihaisen WhatsApp-viestin Muhammedille, sanoen tätä epäluotettavaksi. Muhammed ja Eero vaihtavat kiukkuisia viestejä, eivätkä tapauksen jälkeen ole enää kavereita.
- Piialla on uusi koiranpentu. Pia postaa koirasta kuvia koirarodusta kiinnostuneiden Facebook-ryhmään. Joku kuvien kommentoijista on yhtäkkiä sitä mieltä, että koira on huonosti hoidettu. Pian postaus kerää satoja kommentteja, joissa Piaa haukutaan ja ollaan sitä mieltä, että hän ei kelpaa koiranomistajaksi. Pia saa myös vihaisia yksityisviestejä täysin tuntemattomilta ihmisiltä, joista monet on lähetetty anonyymeistä osoitteista.
- Kaksi tyttöä perustaa Instagram-tilin, johon he pyytävät ihmisiä lähettämään kuvia "lutkista" Joensuun alueella. Tytöt julkaisevat kuvia joensuulaisista teineistä, joiden ulkonäköä, vaatteita, mieltymyksiä ja tapoja arvostellaan ja solvataan todella henkilökohtaisesti kuvien kommentteissa. Tili saa muutamassa tunnissa tuhansia seuraajia. Tytöt sulkevat tilin seuraavana päivänä.
- Eräs somalialaistaustainen tunnettu muusikko on keikalla Helsingissä. Kun hän palaa kadulle parkkiin jätetyn auton luo, auto on sotkettu verellä, ja siihen on kirjoitettu rasistisia kommentteja.
- Yasmin on kyllästynyt puistoissa tapahtuvaan ilkivaltaan. Hänen naapuripuistossaan penkit on usein kaadettu ja roskia näkyy viikonlopun jälkeen. Yasmin kirjoittaa vihaisen kirjeen paikallislehden mielipidepalstalle sanoen, että penkit on AINA kaadettu ja että puisto on koko ajan täysin roskien peitossa. Hän kritisoi myös ankarasti kunnan puutarhaosaston toimintaa ja arvelee, että pääpuutarhuri ei ole ammatillisesti pätevä.

Vinkki: Nämä esimerkit voivat olla lukiolaisille liian helppoja. Hyvinä esimerkkeinä lukiolaisille ovat toimineet ajankohtaiset uutisoinnit esimerkiksi sakkorangaistuksia saaneista some-kirjoittelijoista, minkä kautta voi pohtia vihapuheen rajoja. Hyviä tehtävävaihtoehtoja vihapuheen tunnistamiseen löytyy myös Koulukinon

▶ **Vihapuhe ja sananvapaus – työkaluja teemojen työstämiseen materiaalista.**

PAHITEN SANOTTU

 TARKOITUS: Tutustua vihapuheeseen ja pohtia sen ilmenemistä yhteiskunnassa.

 VALMISTELU: Vihapuhekommenttien tulostus.

 AIKA: 20 min

1 Jaa osallistujat pareihin tai pieniin ryhmiin. Jaa jokaiselle ryhmälle sivulta 28 löytyvät vihapuhekommentit erillisillä paperilapuilla, niin

että lapuissa näkyy pelkästään vihapuhekommentti ilman kontekstia, jossa kommentti on julkaistu. Ohjeista ryhmiä järjestämään vihapuhekommentit niin, että ne muodostavat janan pahimmasta kommentista vähiten pahaan kommenttiin, ryhmän mielipiteen mukaan. Kerro, että tehtävässä ei ole oikeita vastauksia. Pyydä ryhmiä kertomaan, mihin järjestykseen he laittoivat laput ja millä perusteilla.

2 Näytä sitten ryhmille esimerkiksi PowerPointilla vihapuhekommentit kontekstien kanssa, ja pyydä ryhmiä keskustelemaan ja miettimään, muuttaisivatko he kommenttien järjestystä kontekstin nähtyään. Pohtikaa, mikä merkitys sillä on, millä foorumilla vihapuhekommentti on julkaistu.

VIHAPUHEPUU

 TARKOITUS: Tuoda esiin vihapuheen syitä ja seurauksia vihapuhepuun avulla.

 VALMISTELU: Etukäteen isolle paperille piirretty puu (säästää aikaa), fläppitaulu (tai vastaava), tusseja, post-it-lappuja.

 AIKA: 30 min

1 Aseta näkyville isolle paperille tms. piirretty puun kuva, jolla on juuret, runko ja oksia. Kerro, että tarkoituksena on ensin miettiä syitä vihapuheen taustalla. Onko yhteiskunnassa sellaisia rakenteita tai ilmiötä, jotka edesauttavat vihapuheen syntymistä tai leviämistä? Mikä saa yksittäisen ihmisen tuottamaan vihapuhetta jotain ryhmää tai henkilöä kohtaan? Harjoitusta voi selkeyttää, jos pohditte, mitkä ryhmät kohtaavat vihapuhetta, mutta on tärkeämpää pohtia vihapuheen tuottajien käyttäytymistä kuin vihapuheen kohteita. On tärkeää ymmärtää, että vihapuheen kohteeksi voi joutua kuka vain, kohde ei omalla käytöksellään aiheuta vihapuhetta.

2 Pyydä osallistujia kirjoittamaan omat ehdotuksensa post-it-lapuille ja liimaamaan laput puun juuriksi. Käykää juuriin liimatut laput yhdessä läpi ja keskustelkaa niissä mainituista vihapuheen syistä.

3 Pyydä sitten osallistujia pohtimaan vihapuheen seurauksia: Miten vihapuhe vaikuttaa ihmisiin, jotka ovat sen kohteena? Miten vihapuhe vaikuttaa yhteiskunnan yleiseen ilmapiiriin? Miettikää myös, millaisia vaikutuksia vihapuheella on siihen, joka tuottaa vihapuhetta.

4 Pyydä osallistujia kirjoittamaan omat ehdotuksensa post-it-lapuille ja liimaamaan

laput puun lehdiksi. Käykää oksiin liimatut laput yhdessä läpi ja keskustelkaa niissä mainituista seurauksista.

5 Harjoitusta voi nopeuttaa jakamalla osallistujat kahteen ryhmään, josta ensimmäinen miettii ensimmäistä kysymystä ja toinen toista, ja on myös mahdollista luoda kolmas ryhmä, joka voi miettiä tapoja vastustaa vihapuhetta.

6 Vihapuhepuu on nyt valmis. Tarkastelkaa puuta yhdessä. Tiivistä käyty keskustelu ja anna ryhmälle vielä mahdollisuus tarkentaviin kysymyksiin ja keskusteluun. Puuta voidaan tässä vaiheessa vielä muokata, mikäli ryhmä kokee sen tarpeelliseksi.

7 Jos mahdollista, jätä puu yhteiseen tilaan nähtäville.

Vinkki: Jos vasta tutustutaan vihapuheeseen, voi olla hyvä käyttää taustamateriaalia, jotta ryhmä voi tutustua vihapuheeseen esimerkkien kautta. Tehtävän voi toteuttaa myös digitaalisesti esim. Padlet- tai Bubbl.us -sovelluksilla.

SANANVAPAUSTESTI

 TARKOITUS: Tutustua sananvapauteen käytännössä.

 VALMISTELU: Varmista, että osallistujilla on mahdollisuus päästä nettiin.

 AIKA: 15–25 min

1 Ylen sivuilta löytyy **Sananvapaustesti**, jolla voi testata omaa osaamistaan liittyen sananvapauteen ja siihen, mitä netissä saa poliisin mukaan julkaista ja mitä ei.

Ohjaa osallistujat tekemään testi.

2 Testin tekemisen jälkeen jokainen pienryhmä laatii kolme sääntöä, joita jokaisen mediakeskustelijan tulisi noudattaa tai kolme perustetta, joilla nettikommenteja voidaan sensuroida.

3 Testin jälkeen on hyvä keskustella siitä, miltä testiin liittyvien kommenttien lukeminen

tuntui. Tämän lisäksi voidaan toteuttaa mielipidejana tai ryhmäkeskustelu seuraavista kysymyksistä:

- **Pitäisikö lakia muuttaa?**
- **Entä pitäisikö poliisin ottaa useammin tai harvemmin yhteyttä vihapuheen tuottajiin?**
- **Olivatko kysymykset helppoja vai vaikeita?**

Sananvapaustesti on hyvä johdatus sananvapauteeseen, josta voi harjoituksen jälkeen kertoa ja keskustella.

EMPATIATAIDOT

EMPATIAKARTTA

 TARKOITUS: Auttaa eläytymään toisenlaisen ihmisen asemaan ja ymmärtää paremmin vihapuheen syitä ja seurauksia yksilötasolla.

 VALMISTELU: Esimerkkinä toimivan empatiakartan valmisteleminen sellaiseen muotoon, että sen voi esittää ryhmälle. Paperia ja tusseja ryhmille.

 AIKA: 40–50 min

1 Jaa osallistujat 2–3 hengen ryhmiin. Ohjeista jokaista ryhmää piirtämään esimerkiksi fläppipaperille empatiakartta, johon tulee keskelle iso pään kuva ja sen ympärille segmentit oikein mallin mukaan.

Empatiakartta on työkalu, jonka avulla voidaan ymmärtää paremmin, miten joku toinen ihminen kokee maailman ja mitä hän ajattelee ja tuntee. Karttaa työstäessä voi puhua empatiasta: empatia on kyky asettua toisen ihmisen asemaan, ikään kuin kokea maailma hänen saappaissaan. Empatia on eri asia kuin sympatia: sympatiaa kokeva ihminen on samaa mieltä ja jakaa sympatian kohteen maailmankuvan

ja mielipiteet. Empatiaa voi kokea, vaikka ei jakaisikaan toisen ihmisen maailmankuvaa tai ajatuksia.

2 Jaa ryhmät niin, että osa tekee empatiakartan vihapuheen kohteesta, osa vihapuhujasta ja osa vihapuheen sivustaseuraajasta. Ryhmät voivat ensin tutustua vihapuhetarinoihin, jotka löytyvät tämän materiaalin liitteestä, jotta eläytyminen on helpompaa.

Hahmoksi, josta empatiakartta tehdään, voi valita suoraan jonkun henkilön tarinoista, keksiä oman hahmon tai esimerkiksi yhdistellä useampaa henkilöä, jotka esiintyvät tarinoissa.

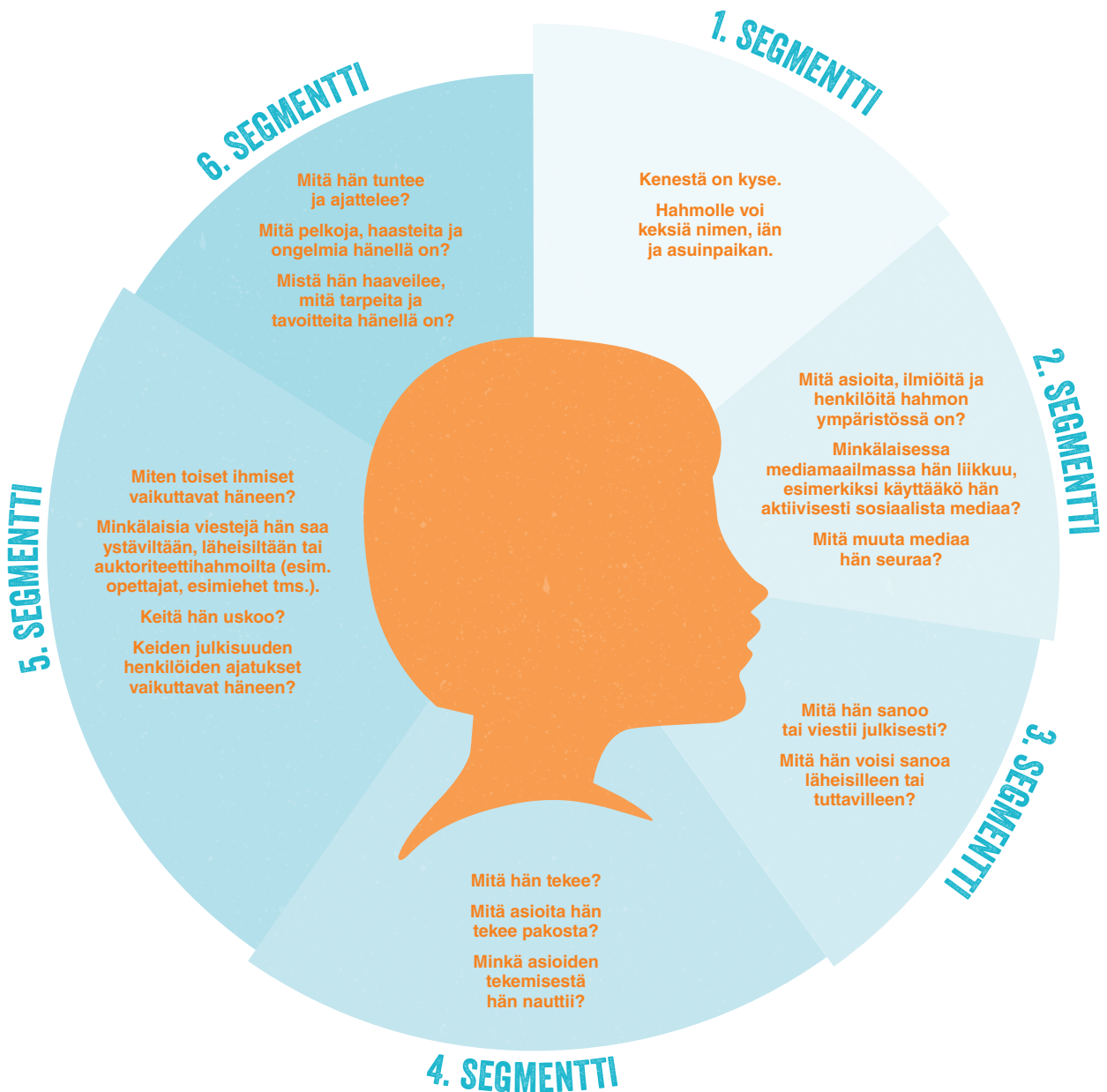
Kartta täytetään numerojärjestyksessä oheisen mallin mukaan esimerkiksi post-it-lapuilla tai kirjoittamalla.

3 Lopuksi kartat laitetaan kaikkien nähtäville ja verrataan syntyneitä karttoja. Voidaan keskustella esimerkiksi seuraavista kysymyksistä:

- Millaista oli yrittää keksiä, miltä toisesta ihmisestä tuntuu tai mitä hän ajattelee?
- Oliko joku hahmoista erityisen helppo tai vaikea?
- Tuntuuko tehtävän jälkeen, että toista ihmistä on helpompi ymmärtää?
- Syntyikö yllättäviä oivalluksia?

Harjoitusta voi jatkaa pohtimalla esimerkiksi vihapuhujaa empatiakartan kautta, minkälaisilla toimilla tämän henkilön käytös saataisiin muuttumaan.

Vinkki: Tämä harjoitus on versio palvelumuotoilussa käytetystä empatiakarttametodista, johon kuuluu kohderyhmän elämään tutustuminen havainnoinnin ja tutkimuksen kautta ennen kartan tekoa. Ilman alkututkimusta harjoituksen riskinä on stereotyyppien luominen. Jos harjoitusta purkaessa tuntuu, että syntyneet empatiakartat ovat vahvasti stereotyyppisiä, kannattaa tätä reflektoida ryhmän kanssa. Miettikää yhdessä, mistä stereotyyppit ovat syntyneet ja ovatko ne totta.

ETUOIKEUSKÄVELY

 TARKOITUS: Havainnollistaa yhteiskunnan eriarvoisuutta tuomalla esiin erilaisia osallistumista rajoittavia esteitä ja normeja ja auttaa eläytymään toisenlaisen ihmisen asemaan.

 VALMISTELU: Valmiiksi tulostetut roolikortit (liitteenä sivulla 29).

 AIKA: 30 min

1 Pyydä osallistujia asettumaan riviin. Katso, että kaikilla on riittävästi tilaa siirtyä eteenpäin esittämiesi väittämien mukaan. Jaa seuraavaksi osallistujille laput, joissa on harjoituksen roolien kuvaukset (löytyvät sivulta 29). Varmista, että kaikki ymmärtävät, minkälaisesta henkilöstä on kyse.

2 Pyydä seuraavaksi osallistujia eläytymään rooliinsa. Kehota heitä kuvittelemaan esimerkiksi seuraavia asioita:

- millaisesta henkilöstä on kyse
- millainen henkilön lapsuus oli
- millaiset vanhemmat hänellä on/oli
- kävikö hän koulua
- millaista henkilön elämä on nyt.

Ryhmän koosta riippuen voit keksiä lisää rooleja kävelyä varten tai käyttää samaa roolikorttia kahdesti. Saman roolin saaneet osallistujat saattavat sijoittua loppuasetelmassa eri kohtiin riippuen siitä, millaiseksi he kokivat roolihahmonsansa.

3 Kerro seuraavaksi, että luet ääneen väitteet yhden kerrallaan. Osallistujien tulee harkita, pitävätkö eri väitteet paikkansa heidän kohdallaan. Jos väite kuvaa heitä, tulee osallistujien siirtyä eteenpäin. Muulloin osallistujat pysyvät paikoillaan.

4 Pyydä osallistujia jäämään paikoilleen tehtävän purun ajaksi. Esitä heille alla olevia kysymyksiä aloittaen pisimmälle ehtineistä tai lyhimmän matkan kulkeneista:

- **Miltä tuntui siirtyä eteenpäin?**
- **Miltä tuntui, kun ei päässyt eteenpäin?**

Mitkä asiat vaikeuttivat eteenpäin menoa? Pyydä lopuksi osallistujia kertomaan, mitä omaan roolikorttiin oli kirjoitettu ja millaiseksi he roolihahmon kuvittelivat. Keskustelkaa sitten siitä, keiden roolihahmoista he ajattelevat joutuvan vihapuheen kohteeksi yhteiskunnassa. Verrataka vastausta siihen, miten hyvin roolihahmo pääsi etenemään harjoituksessa. Tarkoituksena olisi oivaltaa, että etuoikeudet suojaavat ihmistä vihapuheelta.

 Vinkki: Tämä harjoitus voi olla vaikea nuoremmille osallistujille. Tällöin voi auttaa, että osallistujilla on oikeasti aikaa perehtyä rooleihinsa, esimerkiksi vastamalla roolihenkilöitä koskeviin kysymyksiin kirjallisesti ja tarvittaessa ohjaajan tuella. Osallistujat voivat myös tutkia eri vähemmistöjen elämää Suomessa ennen harjoitusta.

Siirry eteenpäin, jos:

- Uskontosi mukaiset pyhäpäivät ovat vapaapäiviä, ja ne on merkitty kalenteriin.
- Ihmiset tietävät heti, oletko tyttö vai poika.
- Sinulla on aina tarpeeksi rahaa maksaa tarpeelliset ostokset, eikä sinun tarvitse miettiä rahankäyttöäsi.
- Kiukkuisuuttasi ei ole selitetty kuukautisilla.
- Sinua ei syrjitä työhaastattelussa vierasperäisen nimesi takia. / Työnantaja saattaisi ohittaa työhakemuksesi, koska sinulla on vierasperäinen nimi.
- Äidinkieltäsi, uskontoasi ja kulttuuriasi arvostetaan yhteiskunnassa.
- Kun liikut bussilla tai junalla, sinun ei tarvitse selvittää, pääseekö sinne pyörätuolilla.
- Et pelkää, että poliisi pysäyttäisi sinut kadulla.
- Voit ostaa laastaria, joka on samanväristä kuin ihosi.
- Seksuaalista suuntautumistasi tai sukupuoltasi ei kommentoida halventavasti.
- Voit mennä uimahalliin ilman, että sinun täytyy miettiä, mihin pukuhuoneeseen menet.
- Ihmiset eivät juuri koskaan vilkuile sinua epäluuloisesti kadulla.
- Kukaan ei ole kysynyt sinulta, mistä oikeasti olet kotoisin.
- Tullessasi tähän rakennukseen sinun ei tarvinnut miettiä rappusia tai kynnyksiä.
- Sinulla ei ole ollut taloudellisia vaikeuksia.
- Sinulla on Suomen tai jonkun muun EU-maan passi.
- Et ole koskaan hävennyt kotiasi tai vaatteitasi.
- Kukaan poliitikko ei kyseenalaistaisi mahdollisuuttasi hankkia lapsia tai perustaa perhe.
- Kotisi lähellä on nuorisotalo, jossa työntekijät puhuvat äidinkieltäsi.
- Voit hoitaa virallisia asioita ilman tulkkia.
- Voit kävellä kadulla käsi kädessä rakkaasi kanssa ilman, että kukaan ihmettelee.
- Voit lukea joka päivä sanomalehdistä menestyneistä ihmisistä, joilla on sama ihonväri kuin sinulla.
- Jos vierailisit eduskunnassa, ihmiset saattaisivat luulla sinua kansanedustajaksi.
- Sinun ei tarvitse miettiä, riittävätkö rahasi ruokaan.
- Sinua ei pelota iltaisin, kun olet kaupungilla.
- Asuinalueellasi ei ole paljon työttömiä ihmisiä.
- Sinun on helppo löytää yhteiskunnallista tietoa äidinkielelläsi.
- Sinulle ei ole heitetty asiattomia kommentteja sukupuolesi vuoksi.
- Sinun ei tarvitse jännittää, jos kuljet ison miesjoukon ohitse yöllä.
- Sinun ei tarvitse huolehtia, että sukupuolen takia palkkasi olisi pienempi kuin työkaverieittesi.
- Sinun ei ole koskaan tarvinnut kertoa sukulaisillesi seksuaalisesta suuntautumisestasi.
- Sinulla tai perheelläsi on varaa käydä haluamissaan harrastuksissa.
- Kun käytät sosiaalisia medioita, et joudu lukemaan ihonvärisi perusteella kirjoitettuja loukkaavia kommentteja.
- Opinto-ohjaaja ei kyseenalaista haluamiasi ammatinvalintoja taustasi vuoksi.
- Voit kertoa uskonnollisesta taustasi ilman, että sitä kyseenalaistetaan.
- Sinulle ei naureta tai sinua ei haukuta painosi vuoksi.
- Uskontosi mukaisia kokoontumispaikkoja löytyy läheltäsi.
- Kukaan ei huutele perääsi bussissa tai metrossa.

RATKAISUT

VÄITTELYSTÄ DIALOGIIN

 TARKOITUS: Tutustua dialogiseen keskusteluun käytännössä, tutkia miten väittely ja dialogi eroavat.

 VALMISTELU: Kirjaa ylös näkyville harjoituksen toisessa osassa tarvittavat hyvän keskustelun säännöt.

 AIKA: 30 min

1 Jaa osallistujat kolmen hengen ryhmiin. Jokaisessa ryhmässä on yksi mielipiteen puolustaja, yksi mielipiteen vastustaja ja yksi kuuntelija. Mielipiteen puolustaja päättää aiheen, josta haluaa puhua (esimerkiksi: Suomeen tarvitaan lisää maahanmuuttajia, kouluuokaan tarvitaan lisää vaihtoehtoja, oman kodin lähistölle tarvitaan skeittiramppi jne.).

Vanhempien osallistujien kanssa voidaan käyttää mielipiteen muodostuksessa inspiraationa suoraan vihapuheeseen liittyviä kommentteja Pahiten sanottu -tehtävästä. Kun mielipiteen puolustaja puhuu, vastustaja esittää vastakommenteja, jotka saavat mielellään olla hyvinkin vahvasti mielipidettä vastaan. Kuuntelija tekee havaintoja.

2 Toisella kierroksella ryhmät jatkavat samalla tavoin, mutta nyt mielipiteen vastustaja ei otakaan vastakkaista kantaa, vaan noudattaa seuraavia keskustelun sääntöjä:

- Keskittyy kuuntelemaan, mitä toinen sanoo
- Ei keskeytä
- Katsoo kertojaa silmiin
- Ilmaisee eleillä ja ilmeillä, että kuuntelee toista
- Malttaa olla heti kertomatta omia kokemuksiaan aiheesta
- Toistaa kuulemansa, ja varmistaa, että on ymmärtänyt oikein
- Kysyy lisäkysymyksiä

3 Keskustelu puretaan yhdessä, ja verrataan edelliseen keskusteluun. Mitä eroa oli kahdella erilaisella keskustelulla? Johtiko kumpikaan keskustelu toisen mielipiteen muuttumiseen? Miltä tuntui olla omassa roolissa?

YHTEINEN VIESTI VIHAPUHEEN KOHTEELLE

 TARKOITUS: Kokeilla konkreettista tapaa tukea vihapuheen kohdetta ja harjoitella samalla empatiakykyä.

 VALMISTELU: Tarvikkeita kollaasiin tms.

 AIKA: 30–90 min (riippuen toteutustavasta)

1 Valitse joko yksi materiaalin esimerkkitarinoista (s. 28) tai vielä mieluummin etsi netistä joku viimeaikainen tapaus, jossa joku henkilö on joutunut vihapuheen kohteeksi. Vihapuheen kohteeksi joutuneita löytyy esimerkiksi #OlenTäällä-Facebook-ryhmästä ja tutkimalla uutisia. Anna oppilaiden tutustua tarinaan ja tutkia, miten kyseiseen henkilöön voisi saada yhteyttä.

2 Tehkää yhteinen taideteos, jolla kerrotte vihapuheen kohteelle kannustavan viestin. Tähän voi olla monenlaisia tapoja: kollaasi, piirros, kirjalliset viestit, videoteos tai ryhmäkuva. Suunnitelkaa, mitä haluaisitte sanoa juuri tälle henkilölle ja miten se parhaiten tuodaan esiin luovilla keinoilla. Viestejä voidaan tehdä myös pienryhmissä.

3 Lähettäkää sitten viesti haluamallanne tavalla kyseiselle henkilölle. Viestin voi myös julkaista #eivihapuheelle-hashtagilla esimerkiksi Twitterissä, josta Ei vihapuheelle -tilin ylläpitäjät voivat poimia sen ja jakaa sen eteenpäin.

Esimerkkejä vastaavasta toiminnasta:

- Suomalaisten nuorten tempaus viestien kirjoittamisesta vihapuheen kohteiksi joutuneille: <https://yle.fi/uutiset/3-6613372>
- Vihapuheen kohteeksi joutuneisiin piirroselokuvayhtiö Marvelin naispuolisiin työntekijöihin liittyvä tukikampanja: <http://www.hs.fi/nyt/art-2000005310171.html>

Vinkki: Jos viesti lähetetään julkisesti netissä, vaarana on, että ryhmä joutuu itse vihapuheen kohteeksi. Viestin julkaisu vaatii siis mahdollisuutta käsitellä mahdollisia vihaviestejä ryhmän kanssa. Parempi vaihtoehto voi olla lähettää viesti yksityisviestillä tai jopa postitse, jos se on mahdollista.

VIHAPUHEEN VASTAINEN SOPIMUS

 TARKOITUS: Ideoida yhdessä konkreettisia toimenpiteitä vihapuheen vastustamiseksi.

 VALMISTELU: Fläppipaperia, post-it-lappuja, kyniä, äänestystarroja, taulu tms.

 AIKA: 30 min

1 Kerro, että aiotte seuraavaksi laatia vihapuheen vastaisen sopimuksen. Tavoitteena on miettiä tapoja toimia vihapuhetta vastaan, sekä yksin että oppilasryhmänä. Kerro, että prosessin aikana kehittelette paljon erilaisia ideoita vastustaa vihapuhetta, joista sitten sopimukseen valitaan parhaat. Tärkeintä on kehittää paljon ideoita, joiden ei tarvitse olla täydellisiä tai loppuun asti mietittyjä.

2 Aloittakaa niin, että jokainen kirjoittaa noin viisi minuuttia post-it-lapuille hiljaisuudessa erilaisia asioita, joita itse voisi tehdä vihapuheen vastustamiseksi sekä koulussa, arjen kohtaamisissa että internetissä.

3 Tämän jälkeen muodosta osallistujista kolmen tai neljän hengen ryhmiä. Ryhmissä keskustellaan noin viisi minuuttia jokaisen itse keksimistä ideoista. Ideoita voi keksiä lisää, muokata, selkeyttää ja parannella.

4 Tämän jälkeen pyydä ryhmiä liimaamaan post-it-laput esimerkiksi taululle tai pöydälle levitetyille fläppipapereille niin, että koko ryhmä pystyy tarkastelemaan ideoita yhdessä. Pyydä osallistujia järjestelemään ideat niin, että selkeästi samat ideat ovat yhdessä rykelmässä. Älkää kuitenkaan yhdistelkö ideoita liikaa, vaan pitäkää vähänkin erilaiset ideat erillään.

5 Äänestäkää sitten 5–7 parasta ideaa. Kerro, että ideoista muodostetaan luokan yhteiset vihapuheen vastaiset periaatteet, ja pyydä osallistujia valitsemaan ideat sen perusteella. Anna jokaiselle 8–10 tarralappua, joilla äänestys tapahtuu. Voitte keskustella siitä, minkälaisin kriteerein ideoita valitaan: onko niiden toteuttaminen realistista, onko niiden toteuttaminen hauskaa, edistävätkö ne yhteistoimintaa luokassanne.

6 Kun olette valinneet parhaat ideat, pyydä osallistujia muotoilemaan ne periaatteiksi ja kirjoittamaan ne kauniiksi huoneentauluksi, jonka voi jättää näkyville.

ERI ROOLEISSA SOMESSA

 TARKOITUS: Osoittaa, että monesta erilaisesta roolista käsin voi vastustaa netin vihapuhetta.

 VALMISTELU: Paperia ja tusseja ryhmille.

 AIKA: 20 min

1 Jaa osallistujat muutaman hengen ryhmiin, ja jaa jokaiselle esimerkiksi iso fläppipaperi. Kerro, että ryhmät pohtivat netissä ilmenevän vihapuheen vastustamista kolmesta eri roolista käsin. Ryhmät kirjaavat ajatuksiaan fläppipapereille.

- 1. rooli:** passiivinen somen käyttäjä, joka esimerkiksi seuraa erilaisia tilejä ja saattaa joskus tykätä, mutta harvemmin itse osallistuu keskusteluun tai tuottaa sisältöjä
- 2. rooli:** aktiivinen somen käyttäjä, joka kommentoi, avaa keskusteluja ja jakaa sisältöjä aktiivisesti
- 3. rooli:** aktiivinen sisällöntuottaja, jolla on itsellään käytössä jokin kanava, jolla on paljon seuraajia (tili sosiaalisen median palvelussa, vlogi, blogi tms.).

2 Pyydä lopuksi ryhmiä esittelemään löytämänsä tavat torjua vihapuhetta. Voitte myös miettiä, löytyikö uusia tai yllättäviä tapoja torjua vihapuhetta, sekä kysyä osallistujilta, mitkä olisivat heille mieluisia tapoja toimia.

Harjoituksen kehitti Laura Heinonen, Allianssi ry:n yhdenvertaisuusasiantuntija

VIHAPUHEEN VASTUSTAMISEN TIMANTTI

TARKOITUS: Pohtia erilaisia yhteiskunnallisen vaikuttamisen tapoja vihapuheeseen.

VALMISTELU: Timanttikorttien tulostaminen.

AIKA: 20 min

Vinkki: Jos aikaa on enemmän, tehtävän voi tehdä myös niin, että osallistujat ideoivat itse erilaisia tapoja vastustaa vihapuhetta. Ideat kirjoitetaan lapuille. Lapuista muodostetaan timantti ohjeiden mukaan.

Tämä tehtävä on versio **Aktiivisen kansalaisen timantti -tehtävästä**, johon löytyy tehtäväpohja linkin takaa Planin Globaalikoulun sivuilta.

1 Jaa opiskelijat ryhmiin. Jaa jokaiselle ryhmälle Aktiivisen kansalaisen timantti -kortit, jotka on leikattu irti tehtäväpohjasta. Korteissa on erilaisia kansalaisvaikuttamisen tapoja.

2 Pyydä ryhmiä miettimään, miten korteissa mainittu keino voisi torjua vihapuhetta ja mitkä keinoista voisivat olla toimivia.

3 Ohjeista järjestämään kortit keinon toimivuuden mukaan timantin muotoon, niin että paras keino on ylimmäisenä timantissa ja heikoin keino alimmaisena. Pyydä ryhmiä perustelemaan valintansa:

- Miksi keino on paras?
- Miten keinolla torjutaan vihapuhetta?

DRAAMAHARJOITUS VIHAPUHETARINOISTA

TARKOITUS: Kokeilla draaman avulla, miten vihapuhetta voisi torjua tosielämän tilanteissa ja miltä se voi tuntua.

VALMISTELU: Vihapuhetarinoiden tulostaminen.

AIKA: 1–1,5 h (riippuen ryhmän koosta)

1 Jaa osallistujat 3–5 hengen ryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle luettavaksi jokin tämän materiaalin lopusta löytyvä vihapuhetarina. Lisää artikkeleita vihapuheesta löytyy esimerkiksi täältä: <http://blogs.helsinki.fi/hatespeech/media/in-finnish/>. Lisäksi on mahdollista antaa ryhmille tehtäväksi etsiä itse lisää tarinoita netistä, mutta tällöin aikaa tarvitaan enemmän. Ryhmä voi myös keksiä itse vihapuhetilanteen. Anna ryhmän tutustua tarinaan ja suunnitella sen perusteella lyhyt, muutaman minuutin näytelmä. Kerro ryhmille, että näytelmässä vihapuhetilanteeseen ei tarvitse keksiä onnellista loppua tai ratkaisua, vaan että ratkaisuehdotukset tulevat yleisöltä. Anna ryhmille mahdollisuus harjoitella näytelmää ennen sen esittämistä.

2 Ryhmät esittävät vuorollaan näytelmänsä, minkä jälkeen yleisölle annetaan mahdollisuus ehdottaa ratkaisuja tilanteeseen. Näyttelijäryhmä valitsee parhaan ehdotuksen ja näyttelee sen.

3 Harjoitus puretaan lopuksi yhteisellä keskustelulla. Voitte keskustella esimerkiksi seuraavista kysymyksistä: Miltä tuntuisi vastustaa vihapuhetta oikeassa elämässä? Minkälaisia oli keksiä konkreettisia ratkaisuja vihapuhetilanteisiin? Ovatko samanlaiset keinot toimivia erilaisissa tilanteissa?.

Vinkki: Draamaharjoitukset vaativat onnistuakseen jonkin verran lämmitelyä, luottamuksen rakentamista ja rooleihin asettumista ryhmäläisiltä. Varmimmin draamaharjoitus lyhyen työpajan aikana onnistuu sellaisessa ryhmässä, jossa harjoituksia on tehty aikaisemminkin.

Jos aikaa on vähän, harjoitusta voi nopeuttaa ottamalla vain yhden tai kaksi ryhmää vapaaehtoisia näyttelemään, ja loput osallistujat ovat yleisönä. Kun näyttelijät valmistelevat näytelmää, yleisönä toimivat voivat lämmitellä keksimällä erilaisia tapoja ratkaista vihapuhetta esimerkiksi Vihapuheen vastustamisen timantti-harjoituksen avulla

SARJAKUVALLA VASTAPUHETTA

 TARKOITUS: Tutustua vastapuheen käsitteeseen toiminnallisesti.

 VALMISTELU: Vihapuhetarinoiden tulostaminen, varmistus siitä, että osallistujilla on laitteet, joilla pääsee nettiin.

 AIKA: 40 min

1 Tutustu ryhmän kanssa vihapuhetarinoihin, ja kerro heille vastapuheesta eli vastatarinoista. Vastapuhe on vihapuheen vastakohta: positiivista, yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia esiin nostavaa kommunikaatiota. Tarkoitus on tuottaa vastatarina tai vastapuhetta sarjakuvan keinoin liittyen vihapuhetarinoihin. Vastatarinoita voi olla monenlaisia, eikä sen luomisessa ole mitään erityisiä sääntöjä. Se voi esimerkiksi olla jatko vihapuhetarinalle, vaihtoehtoinen tarinan kulku, oma viesti vihapuheen kohteelle tai jotain muuta.

2 Vastatarina aloitetaan analysoimalla vihapuhetarina. Analyysi voidaan tehdä pareittain.

3 Analyysin jälkeen tehdään vastatarina vihapuhetarinalle. Vastatarina tehdään netistä löytyvällä sarjakuvageneraattorilla. Ohjeista oppilaat tekemään kahden ruudun sarjakuva.

Sarjakuvageneraattoreita löytyy esimerkiksi täältä:

 <http://saarella.blogspot.fi/2009/07/tee-sarjakuvia.html>

4 Lopuksi pyydä oppilaita asettamaan nettilaitteensa "näyttelyksi", jonka kaikki voivat kiertää. Näin oppilaat voivat tutkia uusia vastatarinoita. Lopuksi voitte keskustella: Mikä tekee vastatarinasta tehokkaan? Miten tarinaa voisi levittää? Miltä tarinan tekeminen tuntui?

Hyödyllisiä kysymyksiä analysointiin:

Kuka: Ketkä ovat tarinan päähenkilöt? Kuka on vihapuheen kohde ja kuka vihapuheen tuottaja?

Tarinan kaari: Onko vihapuheessa tai tarinassa havaittavissa tarinan kaari?

Mitä: Mitä vihapuhuja haluaa sanoa vihapuheen kohteesta? Mitä vihapuhuja haluaa saada aikaan?

Sävy: Minkälaiseen sävyyn vihapuhuja/t esittää asiansa (ironinen, aggressiivinen, väkivaltainen, sarkastinen, humoristinen, disinformaation käyttö)?

Kenelle: Kenelle vihapuhujan viesti on tarkoitettu? Missä mediassa sitä levitetään ja kuka sitä levittää?

ESIMERKKEJÄ TUNTISUUNNITELMISTA

YLÄKOULU

LYHYT TUNTISUUNNITELMA

 45 MIN

0–15 MIN ALOITUS JA
TUNNISTA VIHAPUHE -HARJOITUS

15–35 MIN VIHAPUHEPUU

35–45 MIN VIHAPUHEEN VASTUSTAMISEN
TIMANTTI -HARJOITUS

 TULOSTA TIMANTTIHARJOITUKSEN
KORTIT.

PITKÄ TUNTISUUNNITELMA

 90 MIN

0–15 MIN ALOITUS JA
TUNNISTA VIHAPUHE -HARJOITUS

 VALITSE VIDEO ERI VAIHTOEHDOISTA.

15–35 MIN VIHAPUHEPUU

35–70 MIN ETUOIKEUSKÄVELY

 TULOSTA ROOLIKORTIT ETUKÄTEEN,
JA VARMISTA ETTÄ LUOKASSA ON
VAPAATA TILAA.

LUKIO/TOINEN ASTE

LYHYT TUNTISUUNNITELMA

 45 MIN

0–15 MIN ALOITUS,
MIELIPIDEJANA VIHAPUHEESTA,
LYHYT VIHAPUHEEN ESITTELY

15–40 MIN EMPATIAKARTTA

 VALMISTELE EMPATIAKARTTAPOHJAT

40–45 MIN LOPPUREFLEKTIO PAREITTAIN
(KYSYMYKSENÄ ESIMERKIKSI:
MITÄ RATKAISUJA VIHAPUHEESEEN
VOIDAAN LÖYTÄÄ EDELLISEN
HARJOITUKSEN PERUSTEELLA)

PITKÄ TUNTISUUNNITELMA

 90 MIN

0–15 MIN ALOITUS JA
LYHYT VIHAPUHEAIHEEN ESITTELY

15–25 MIN SANANVAPAUSTESTI

 VALMISTAUDU KESKUSTELEMAAN
SANANVAPAUDESTA!

25–65 MIN ETUOIKEUSKÄVELY

65–90 MIN VASTAPUHETTA SARJAKUVALLA

TUKIMATERIAALIT

VIHAPUHETARINAT

Osa tarinoista sisältää vihapuhetta ja rankkoja elämänkohtaloita. Harkitse, mitkä tarinat valitset esimerkkitapauksiksi.

- ▶ [Amanda Todd story](#)
- ▶ [Amanda Todd story suomeksi](#)
- ▶ [Nettikiusaaja pyysi uhriltaan anteeksi](#)
- ▶ [YouTube -julkikseksi noussut porilainen joutui rajun nettikiusaamisen kohteeksi](#)
- ▶ [Varusmies Abdi, 20, nolattiin metrossa](#)
- ▶ [600 tykkääjää koulupoikaa pilkkaavalla Facebook-sivulla](#)
- ▶ [Ylipainoista naista haukuttiin kuntosalilla](#)
- ▶ [Tamperealaisnuoren öinen bussimatka muuttui painajaiseksi](#)
- ▶ [Luonnonantimilla elänyt saksalaisnainen jätti metsän ja poistui viikonloppuna Suomesta](#)
- ▶ [Tytär kuoli, netin vihapuhe vain jatkui – isä sai tarpeekseen: “Haluammeko tällaista Suomea? Kysyn sitä jokaiselta](#)

Lisää vihapuhetarinoita Ylen Me tiedämme missä asut -jutussa:

- ▶ <https://yle.fi/uutiset/3-6590408>

Media-artikkeleita vihapuheesta Helsingin yliopiston Vihapuhehankkeen sivuilla:

- ▶ <http://blogs.helsinki.fi/hatespeech/media/in-finnish/>

Esimerkkikommentit Pahiten sanottu -tehtävään

- 1.** ”Hyssyttelyn on loputtava. Muslimit pois tästä maasta! Kaikki muslimit eivät ole terroristeja, mutta kaikki terroristit ovat muslimeja. Lähi-idästä ja Afrikasta tulevia muslimeja ei pidä ottaa maahan.”

Kansanedustaja Teuvo Hakkaraisen julkinen Facebook-päivitys. Hakkaraisella on yli 12 000 seuraajaa Facebookissa. Hakkarainen sai kirjoituksesta tuomion kiihotuksesta kansanryhmää vastaan (20 päiväsakkoa, hänen tuloillaan 1160 euroa).
  - 2.** ”Ohikulkijoiden ryöstely ja verovaroilla loisiminen on somalien kansallinen, ehkä suorastaan geneettinen erityispiirre.”

Jussi Halla-ahon blogikirjoitus. Blogilla on 3 000–8 000 lukijaa joka päivä.
  - 3.** ”Lähetäkää tämä amerikkalainen friikki kotiin. Miksi näiden annetaan lisääntyä?” ja ”Lähetäkää se pois maastani.”

Porilaisen Felicia Prehnin Youtube-videoihin kirjoitettuja kommentteja. Prehn on muuttanut Suomeen USA:sta, ja hänellä on näkövamma.
  - 4.** ”Ruma, lihava, helvetin tyhmä, huora. Toivon, että joku raiskaa sinut.”

12-vuotiaan tytön Ask.fm-seinälle kirjoitettu kommentti.
  - 5.** ”Homoseksuaalisuus on ällöttävä tauti. Sitä vastaan tulee taistella ja se tulee pysäyttää.”

Viesti norjalaisesta ääri-islamistisesta Facebook-ryhmästä, johon kuuluu 300 ihmistä. Ryhmän nimi on ”Lopettakaa homot Norjan kaduilta”.
  - 6.** ”Miks tollasen läskin pitää ees tulla tänne tai et ei toi läski ees jaksa juosta.”

Naisen kuulema kommentti muilta ihmisiltä, kun hän oli urheilemassa kuntosalilla.
  - 7.** ”Naiset ansaitsevat vähemmän kuin miehet, koska he ovat heikompia ja vähemmän älykkäitä.”

Puolan edustajan puheenvuoro Euroopan parlamentissa.
  - 8.** ”Olen toistanut tätä jo monta vuotta. Sellaista asiaa kuin maltillinen islam ei ole olemassakaan.”

Hollantilaisen Vapauspuolueen puheenjohtajan kommentti tv-haastattelussa. Puolue on maan toiseksi suurin.
  - 9.** ”Kuka tuollaisenkin sian on huolinut?”

Nuoren miehen huuto naiselle, joka seisoi lapsensa kanssa taksijonossa.
-

Roolikortit etuoikeuskävelyyn

Olet juuri Syyriasta Suomeen yksin pakolaisena tullut nuori tyttö.

Olet 16-vuotias tyttö, jolla on tyttöystävä.

Olet vastavalmistunut opettaja/lääkäri, joka ei ole löytänyt töitä.

Olet pian valmistuva opiskelija. Asut yksin ja vanhempasi ovat muuttaneet ulkomaille.

Olet 18-vuotias transmies. Olet juuri korjannut sukupuolesi mieheksi.

Olet 14-vuotias poika. Vanhempasi ovat muuttaneet Senegalista Suomeen ennen syntymääsi.

Olet pyörätuolilla liikkuva 16-vuotias poika.

Olet lievästi kehitysvammainen 15-vuotias tyttö.

Olet asianajaja(nainen). Palkkasi on 6 000 euroa kuukaudessa.

Olet 15-vuotias poika. Kärsit masennuksesta, mutta saat siihen hoitoa.

Olet asunnoton nuori nainen.

Olet 18-vuotias mies, jolla on ääriöikeistolaisia mielipiteitä. Et ole töissä etkä koulussa.

Olet saksalainen vaihto-opiskelija yliopistossa/lukiossa. Olet asunut Suomessa nyt puoli vuotta.

Olet ammattikoulussa/lukiossa/yliopistossa/ammattikorkeakoulussa opiskeleva punkkarityttö.

Olet 16-vuotias romanityttö. Pukeudut perinteiseen romaniaasuun.

Olet lukiolainen/ammattikoulu-/yliopisto-/ammattikorkeakouluopiskelija. Vanhempasi ovat varakkaita ja asut vielä kotona.

Olet aikuinen romanimies. Pukeudut perinteiseen romaniaasuun.

Olet 17-vuotias poika. Sinut on adoptoitu Suomeen Nigeriasta, kun olit alle vuoden ikäinen.

Olet 16-vuotias opiskelija ammattikoulussa. Olet muuttanut pois vanhempiesi luota.

Olet ylipainoinen/isokokoinen nainen. Työskentelet kaupassa kassamyjänä.

Olet 17-vuotias muslimityttö. Pukeudut hijab-huviin.

Olet 16-vuotias saamelaisnuori, joka asuu Helsingissä.

Olet 22-vuotias juuri Suomesta turvapaikan saanut yliopistossa opiskeleva mies. Seurustelet miehen kanssa.

Olet yhdeksäsluokkainen suomenruotsalainen poika. Olet luokkasi ainoa ruotsia äidinkielenään puhuva oppilas.

LINKIT JA LÄHTEET

KOULUTUSMATERIAALEJA

Disinformaatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot. Koulukino 2016.

▶ <http://koulukino.fi/index.php?id=3856>

Tietoa vihapuheesta ja disinformaatiosta ja yläkouluun ja lukioon sopivia harjoituksia vihapuheeseen ja disinformaatioon liittyen, mediakasvatuksellisesta näkökulmasta.

Ei vihapuheelle -sivusto.

▶ <http://eivihapuheelle.fi/>

Kirjanmerkit. Käsikirja vihapuheen torjumiin ihmisoikeuskasvatuksen avulla. Euroopan komissio 2014.

▶ http://www.nohatespeechmovement.org/public/download/Bookmarks_FI.pdf

Runsaasti verkkovihaan ja medialukutaitoon liittyviä osallistavia, draaman keinoja hyödyntäviä harjoituksia yläkouluun ja lukioon.

Vuosina 2013–2015 toimineen Euroopan komission Ei vihapuheelle -kampanjan sivusto. Vihapuheeseen liittyviä videoita, nuorille sopivia harjoituksia vihapuheen käsittelyyn ja tietoa vihapuheesta.

Koulu vailla vertaa – opas yhdenvertaisuussuunnitteluun. Rauhankasvatusinstituutti 2016.

▶ http://vanha.rauhankasvatus.fi/wordpress/wp-content/uploads/2016/11/yhdenvertaisuus_opas_web.pdf

Asiaa yhdenvertaisuudesta ja koulun yhdenvertaisuussuunnittelusta. Hyödyllisiä harjoituksia ja esimerkkejä yhdenvertaisuusteemasta.

V*ttu sä oot lehmä! Tuntuuko tutulta? Taitavaa ja turvallista tunneosaamista perusopetukseen. Kokkonen, Anu 2017. Mikkelin kaupunki.

▶ <https://peda.net/mikkeli/jjv/tl:file/download/f2fa2302475bb91ae1ffca66e-b6a88923aac7e07/Tunnetaito-opas.pdf>

Tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen liittyvä oppimiskokonaisuus perusopetukseen. Paljon erilaisia harjoituksia

We Can! Taking action against hate speech through counter and alternative narratives. Euroopan komissio 2017.

▶ <https://rm.coe.int/wecan-eng-final-23052017-web/168071ba08>

Englanninkielinen opas, jossa on paljon tietoa vastapuheesta, vastanarratiiveista ja vihapuheesta. Oppaassa kuvataan, miten nuoret itse voivat suunnitella kampanjan, jolla vastustetaan vihapuhetta.

Älä olet – normit nurin! Normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä. Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry, Seta ry, Suomen Lukiolaisien Liitto SLL ry, Finlands Svenska Skolungdomsforbund FSS rf 2013.

▶ <https://issuu.com/normitnurin/docs/ala-oletanormitnuringb>

Tietopaketti opettajalle normikriittisestä ajattelusta. Harjoituksia, pohdintatehtäviä ja ohjeita koulun toimintakulttuurin muokkaamiseksi normikriittiseen suuntaan.

RUOTSINKIELISTÄ KOULUTUSMATERIAALIA JA VIHAPUHEESEEN LIITTYVÄÄ TIETOA

Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet. RFSL Ungdom, Forum för levande historia 2008.

▶ <http://www.jamstall.nu/wp-content/uploads/2014/02/Metodmaterialet-Bryt.pdf>

Harjoituksia ja tietoa normikriittisestä ajattelusta ja moninaisuudesta.

Hat och hot på nätet. Bladini, Moa 2017. NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, på uppdrag av Nordiska ministerrådet.

▶ http://www.nikk.no/wp-content/uploads/Hat-och-hot-p%C3%A5-n%C3%A4tet_170627.pdf

No hate i skolan –metodmaterial. Statens medieråd.

▶ <https://statensmedierad.se/nohate/jagvill-jobbaiklassrummet/nohateiskolanmetodmaterial.1305.html>

Netissä ilmenevän vihapuheen vastaisia harjoituksia koulumaailmaan. Harjoitukset keskittyvät melko paljon Ruotsin lainsäädäntöön ja siihen, mitä Ruotsin lakien mukaan saa tai ei saa julkaista netissä.

Jämställ.nu -sivusto

▶ <http://www.jamstall.nu/verktyglada/ovningar/>

Tietoa yhdenvertaisuudesta ja paljon toiminnallisia harjoituksia, jotka auttavat ymmärtämään normikriittistä ajattelua ja yhdenvertaisuutta käytännössä.

Näthat. Myndigheten för ungdom och civilsamhällsfrågor.

▶ <https://www.mucof.se/publikationer/projekt/nathat>

Julkaisuja vihapuheeseen ja nuoriin liittyen. Får man skriva vad man vill på internet -materiaali on suunnattu opettajille ja sisältää vihapuheeseen liittyviä tuntisuunnitelmia.

TIETOA VIHAPUHEESTA

Disinformaatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot. Mediakollektiivi ja Maija Töyry (toim.) 2016.

▶ http://koulukino.fi/ckfinder/userfiles/files/Disinformaatio%20vihapuhe%20ja%20mediakasvatuksen%20keinot_29_11_2016.pdf

Koulukinon ja Mediakollektiivin tuottama selvitys, jonka päätavoitteena oli ratkaisujen etsiminen disinformaation ja vihapuheen käsittelyyn erityisesti niistä näkökulmista, joita mediakasvattaja saattaa kohdata.

Jääkö viha verkkoon? Hyvärinen, Hanna 2017. Aikalainen, Tampereen yliopisto.

▶ <http://aikalainen.uta.fi/2017/04/27/jaako-viha-verkkoon/>

Juttu perustuu Tampereen yliopiston tutkijoiden haastatteluun vihapuheaiheisesta tutkimuksesta.

”Käänteistä rasismia” tai ”käänteistä syrjintää” ei ole olemassa, filosofi ja yhdenvertaisuusvaltuutettu kertovat miksi. Typpö, Juha 2017. Nyt-liite.

▶ <http://www.hs.fi/nyt/art-2000005088520.html>

Media-artikkeleita vihapuheesta Helsingin yliopiston Vihapuhe-tutkimushankkeen sivuilla:

▶ <http://blogs.helsinki.fi/hatespeech/media-in-finnish/>

Me tiedämme missä asut. Ylen juttu vihapuheesta: vihapuheen kohteeksi joutuneiden kertomuksia. Yle 2014.

▶ <https://yle.fi/uutiset/3-6590408>

Laaja artikkeli vihapuheen kohteeksi joutuneiden suomalaisten elämästä.

Mitä on vihapuhe? syrjinta.fi.

▶ <https://www.syrjinta.fi/vihapuhe>

Vihapuheasiaa yhdenvertaisuusvaltuutetun sivuilla.

Tutkimus: Suomalaiset pelkäävät leimautumista rasisteiksi tai suvakeiksi – omaa mielipidettä ei uskalleta kertoa. Rautio, Marjatta 2017.

► <https://yle.fi/uutiset/3-9521326>

Artikkeli suomalaistutkimuksesta liittyen suomalaisten asenteisiin maahanmuuttoa ja turvapaikanhakijoita kohtaan.

Verkkovihaa kohdanneilla naisilla heikompi oikeusturva. Pohjoismainen ministerineuvosto 2017.

► <http://www.norden.org/fi/ajankohtaista/uutiset/verkkovihaa-kohdanneilla-naisilla-heikompi-oikeusturva>

Tiedote pohjoismaisesta tutkimuksesta, jossa tutkittiin naisten asemaa vihapuheen kohteina.

”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä” Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriö 2016. Selvityksiä ja ohjeita 7/2016.

► http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76633/omso_7_2016_vipu-raportti_158_s.pdf?sequence=1

► http://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvitys-vihapuhe-vaikuttaa-uhrin-turvallisuuden-tunteeseen

Oikeusministeriön tuottama selvitys vihapuheen kohtaamisesta Suomessa.

Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Pöyhtäri, Reeta, Haarala Panu ja Raittila, Pentti 2013. Tampere University Press.

► http://www.hssaatio.fi/wp-content/uploads/2013/11/Vihapuhe-sananvapautta..versio_PAINOVERSIO_21.10.13.pdf

Tutkimus journalistien ja asiantuntijoiden kohtaamasta vihapuheesta.

Vihapuhe ei synny vihasta. Saarikoski, Atlas 2013. Ei vihapuheelle.fi

► <http://eivihapuheelle.fi/files/vihapuheen-monitahoisuus/vihapuhe-ei-synny-vihasta/>

Atlas Saarikosken artikkeli vihaisen puheen ja vihapuheen eroista.

Viharikos ja vihapuhe. poliisi.fi

► <http://www.poliisi.fi/vihapuhe>

Vihapuheasiaa poliisin sivuilla.

Vihapuhe ja lähisuhdeväkivalta Suomen suurimpia ihmisoikeusongelmia. YK-liitto 2017.

► <http://www.ykliitto.fi/uutiset-ja-tiedotus/uutisarkisto/vihapuhe-ja-lahisuhdevakivalta-suomen-suurimpia-ihmisoikeusongelmia>

Artikkeli YK:n ihmisoikeusneuvoston suosituksista Suomelle.

Vihapuheen ja infosodan välinen raja on häilyvä. Juusela, Pauli 2017. Kirkko ja kaupunki.

► <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/propagandan-paluu-vihapuhe-voi-olla-myos-infosodan-valine>

Artikkeli vihapuheen käyttämisestä infosodan välineenä.

Vihapuhe hyökkää demokratiaa vastaan. Sara Heinämaa 2017. Suomen kuvalehti 28/2017.

Why so hateful? Väkivalta verkossa. Haverinen, Anna 2016. Antroblogi.

► <http://www.antroblogi.fi/2016/02/vihapuhe/>

Artikkeli, jossa on asiaa erilaisista tavoista ja syistä tuottaa vihapuhetta sekä vihapuheen kielellisistä ilmaisuista verkossa.

Rakentavaa vuorovaikutusta. Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ehkäisemiseen. Elo, Satu; Kaihari, Kristina; Mattila, Paula ja Nissilä, Leena 2017. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2017:1.

► http://oph.fi/download/182479_rakentavaa_vuorovaikutusta.pdf

Opetushallituksen koulumaailmaan suunnattu opas. Artikkeleita radikalismiin liittyen, oppaan lopussa myös osio toiminnallisia harjoituksia, joilla radikalismiin liittyviä teemoja voi käsitellä oppilaiden kanssa.

MUITA LINKKEJÄ JA LÄHTEITÄ

Renko, Elina; Larja, Liisa; Liebkind, Karmela ja Solares, Emilia 2012. Selvitys syrjinnän vastaisen pedagogiikan keinoista ja käytännöistä. Sisäasiainministeriön julkaisut 50/2012.

► <http://www.yhdenvertaisuus.fi/?x103997=241807>

Testaa sananvapauden rajoja – mitä netissä saa sanoa?

► <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/13/testaa-sanavapauden-rajoja-mita-netissa-saa-sanoa>

Ylen sananvapaustesti, jolla voi testata, kuinka hyvin tuntee sananvapauden rajat.

VIDEOITA

Ihmisoikeusliiton vihapuhe-kampanjavideo

► <https://www.facebook.com/Ihmisoikeusliitto/videos/920172914751120/>

Ihmiset lukevat Miss Helsingille hänen saamiaan nettikommentteja.

► <https://www.facebook.com/ylekioski/videos/1692450011046444/>

Päätepysäkki syrjinnälle

► <http://www.paatepysakki.fi/>

Ihmisoikeusliiton kampanjasivu. Tietoa siitä, kuinka toimia jos todistaa syrjintää, vihapuhetta tai rasismia julkisella paikalla. Vihapuheaiheisia videoita.

Pysähdy! Vihapuhe.

► https://www.youtube.com/watch?v=2Q_pxjSrWcg

Poliisin vihapuheaiheinen kampanjavideo.

Rakel Liekki lukee äidilleen saamiaan törkyviestejä.

► http://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankoh-taista/ihmiset/rakel_liekki_luki_saamiaan_torkyviesteja_aidilleen_tama_oli_reaktio

TUKIPALVELUJA

Poliisin nettivinkki – vihapuheen ilmiantamiseen.

► <https://www.poliisi.fi/nettivinkki>

Help.some -sovellus – tukea nuorille esimerkiksi netissä ilmenevään kiusaamiseen.

► <http://www.netari.fi/ohjaustajaneuvontaa/helpsome/>

Sekasin chat -nuorille. Keskusteluapua missä tahansa elämäntilanteissa.

► <https://sekasin247.fi/>

MLL:n Lapset ja media -sivusto – vinkkejä lasten ja nuorten mediakasvatukseen perheessä

► <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/>

MITÄ VIHAPUHE ON? MITÄ TEHDÄ, JOS KOHTAA VIHAPUHETTA?

VIHAPUHETTA VAI EI?

Vihapuhe...

- kohdistuu henkilöön usein ryhmän edustajana.
- on usein loukkauksia ja solvauksia.
- voi olla väärin tietojen tai huhujen levittämistä vihapuheen kohteesta.
- voi olla myös rauhallisesti argumentoitua.
- on pelottavaa ja uhkaavaa.
- luo jostain ryhmästä stereotyyppisen ja halventavan kuvan.
- ylläpitää yhteiskunnan syrjiviä valtarakenteita.
- pyrkii hiljentämään kohteensa.
- rakentaa kuvaa meistä ja heistä.
- uhkaa kohteen ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia.
- voi olla rikos.
- eri asia kuin vihainen puhel!
- **on väärin, eikä sitä tule hyväksyä.**

Vihapuhetta ei ole

- ihmisten välinen riita tai konflikti.
- arvostelu tai kritiikki.
- erimielisyydet.

ENTÄ SANANVAPAUUS?

Sananvapaus on keskeinen ihmisoikeus. Se takaa jokaiselle oikeuden ilmaista mielipiteensä. Sananvapaus ei kuitenkaan ole rajoittamatonta, ja sananvapauden nimessä ei saa rikkoa toisten ihmisoikeuksia.

MITÄ TEHDÄ, JOS JOUDUT VIHAPUHEEN KOHTEEKSI?

- Kerro aikuiselle, johon luotat: vanhemmalle, opettajalle tai koulupsykologille tai -kuraattorille.
- Ota kuvakaappaus vihapuheesta, jotta sinulla on todistusaineistoa.
- Ilmianna vihapuhe nettipalvelun ylläpitoon ja poliisin nettivinkkipalveluun.

Muista: vihapuhe on väärin, eikä sinun tarvitse kestää sitä.

MITÄ TEHDÄ, KUN NÄET TOISEN JOUTUVAN VIHAPUHEEN KOHTEEKSI?

- Älä levitä vihapuhetta, vaikka sitä väitettäisiin vitsiksi.
- Osoita ja tarjoa tukea vihapuheen kohteelle.
- Kerro aikuiselle, johon luotat.
- Ilmianna vihapuhe nettipalvelun ylläpitoon ja poliisin nettivinkkipalveluun.

Muista: oma turvallisuus on tärkeää.

Toimi aina niin, että sinulla on turvallinen olo.

MISTÄ TUKEA?

Poliisin nettivinkki – vihapuheen ilmiäntämiseen.

► <https://www.poliisi.fi/nettivinkki>

Help.some -sovellus – tukea nuorille esimerkiksi netissä ilmenevään kiusaamiseen.

► <http://www.netari.fi/ohjaustajaneuvontaa/helpsome/>

Sekasin chat -nuorille. Keskusteluapua missä tahansa elämäntilanteessa.

► <https://sekasin247.fi/>